PATVIRTINTA
Plungės rajono savivaldybės tarybos
2023 m. vasario 23 d.
sprendimu T1-

PLUNGĖS RAJONO SAVIVALDYBĖS 2022 M. VISUOMENĖS SVEIKATOS STEBĖSENOS ATASKAITA

(2021 m. rodikliai)

Nr. AT.

Plungė, 2023

TURINYS

ĮVADAS 2

DEMOGRAFINĖ SITUACIJA PLUNGĖS RAJONO SAVIVALDYBĖJE 2

1. BENDROJI DALIS 5

1.1. PAGRINDINIŲ STEBĖSENOS RODIKLIŲ SAVIVALDYBĖSE ANALIZĖ IR INTERPRETAVIMAS („ŠVIESOFORAS“) 5

2021 METŲ PLUNGĖS R. SVEIKATOS IR SU SVEIKATA SUSIJUSIŲ RODIKLIŲ PROFILIS 6

2. SPECIALIOJI DALIS 12

PRIORITETINIŲ PROBLEMŲ ANALIZĖ 12

2.1. Traumos ir nelaimingi atsitikimai darbe, nukritus ir transporto įvykiuose Plungės rajono savivaldybėje 12

2.2. Mirtingumas dėl paskendimo 15

2.3. Tikslinės populiacijos dalis dalyvavusi atrankinėse prevencinėse programose, dalis analizės apims raudonos ir geltonos zonos rodiklius 17

3. GYVENSENOS STEBĖSENOS RODIKLIAI 21

APIBENDRINIMAS 23

REKOMENDACIJOS 25

ĮVADAS

Visuomenės sveikatos stebėsena Plungės rajono savivaldybėje vykdoma remiantis Bendraisiais savivaldybių visuomenės sveikatos stebėsenos nuostatais, patvirtintais Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2003 m. rugpjūčio 11 d. įsakymu Nr. V-488 „Dėl Bendrųjų savivaldybių visuomenės sveikatos stebėsenos nuostatų patvirtinimo“.

Pateikiami rodikliai atspindi, kaip įgyvendinami Lietuvos sveikatos 2014–2025 m. strategijos (toliau – LSS) tikslai ir uždaviniai. LSS strateginis tikslas – pasiekti, kad 2025 m. šalies gyventojai būtų sveikesni, pailgėtų jų gyvenimo trukmė, pagerėtų gyventojų sveikata ir sumažėtų sveikatos netolygumai. LSS nustatyti šie 4 tikslai:

1. Sukurti saugesnę socialinę aplinką, mažinti sveikatos netolygumus ir socialinę atskirtį.
2. Sukurti sveikatai palankią fizinę darbo ir gyvenamąją aplinką.
3. Formuoti sveiką gyvenseną ir jos kultūrą.
4. Užtikrinti kokybišką ir efektyvią sveikatos priežiūrą, orientuotą į gyventojų poreikius.

Visuomenės sveikatos stebėsenos savivaldybėje tikslas – nuolat rinkti, analizuoti ir interpretuoti visuomenės sveikatą apibūdinančius rodiklius bei tinkamai informuoti Savivaldybės politikus, siekiant efektyvaus valstybinių (valstybės perduotų savivaldybėms) bei savarankiškųjų visuomenės sveikatos priežiūros funkcijų įgyvendinimo savivaldybės teritorijoje. Savivaldybės visuomenės sveikatos stebėsenos ataskaitos tikslas – pateikti pagrindinius Savivaldybės gyventojų sveikatą atspindinčius rodiklius, jų pagrindu pateikti rekomendacijas bei prioritetines kryptis Savivaldybės plėtros plano siekiniams, Strateginio veiklos plano priemonėms. Ataskaita parengta naudojantis viešai prieinamais sveikatos statistikos duomenų šaltiniais:

- Lietuvos statistikos departamento Oficialiosios statistikos portalu;
- Visuomenės sveikatos stebėsenos informacine sistema (sveikstat.hi.lt);
- Mirties atvejų ir jų priežasčių valstybės registru;
- Teritorine ligonių kasos duomenimis;
- UAB „Plungės vandenys“ duomenimis.

Ataskaitoje pateikiama ir aprašoma 2021 m. demografinė charakteristika ir esanti situacija rajone ir visuomenės sveikatos būklę Plungės rajono savivaldybėje atspindintys duomenys.

DEMOGRAFINĖ SITUACIJA PLUNGĖS RAJONO SAVIVALDYBĖJE

Plungės rajono savivaldybėje, kaip ir daugelyje Lietuvos savivaldybių, gyventojų skaičius mažėja. Plungės rajono savivaldybėje, vidutinis metinis gyventojų skaičius 2021* m. buvo 33 458 gyventojai (2020 m. 32 813).

Mieste gyveno daugiau žmonių, nei kaime (17 543 ir 16 122). Didesniąją visuomenės dalį sudarė moterys (53 proc.), nei vyrai (47 proc.). 1 vyrui teko 1,13 moterų. Vidutinis gyventojų amžius – 45 m. Daugiausia gyventojų sudaro 50–54 – 60–64 metų amžiaus grupės (30,8 proc.). Vertinant pagal amžiaus grupes, vyrų skaičius (proc.) Plungės rajono savivaldybėje ima mažėti nuo 60–64 m. moterų – nuo 65–69 m. amžiaus grupės. (1 pav.).

Iki 14 metų amžiaus grupėje buvo 14,5 proc., o 65 metų ir vyresnių – 20 proc. 2021 m. darbingo amžiaus (15–64 m. a. g.) gyventojų buvo 65,5 proc. Gyventojų skaičiaus pokytis 1 000 gyv. buvo – 12,4.

* Nuolatinių gyventojų skaičius 2022 m. pradžioje – apskaičiuotas remiantis Lietuvos Respublikos 2021 metų visuotinio gyventojų ir būstų surašymo rezultatais, 2021 m. pradžioje – 2021 m. surašymo duomenys, 2012–2020 m. pradžioje gyventojų skaičius neperskaičiuotas.

1 pav. Plungės rajono savivaldybės demografinis medis 2021 m.
(*Šaltinis – Higienos instituto visuomenės sveikatos stebėsenos informacinė sistema*)

Statistikos departamento duomenimis 2021 m. gimė 280 kūdikių, tai ketvirtadaliu mažiau nei 2019 metais (365) ir 22 kūdikiais mažiau nei 2020 m. 1 000 Plungės r. sav. gyventojų teko 8,4 gimusiųjų. Gimė daugiau mergaičių nei berniukų. Natūrali gyventojų kaita išlieka neigiama (-287) ir per penkių metų laikotarpį buvo prasčiausia. Vidutinė tikėtina gyvenimo trukmė 2021 m. buvo 74,5 m., ir per trejus metus sutrumpėjo 4,7 m. 2021 m. Plungės rajono savivaldybėje 1 000 gyventojų teko 6,5 santuokos ir 2,7 ištuokos.

Statistikos departamento duomenimis, 2021 m. registruoto nedarbo lygis buvo 13,2 proc., ilgalaikis nedarbas 4,3 proc. Plungės r. sav. 1 000 gyventojų teko 286,4 mokiniai, gaunantys nemokamą maitinimą ir 19,8 socialinių pašalpų gavėjų.

2021 m. Plungės r. sav. gyventojai ambulatorinėse ir stacionarinėse įstaigose apsilankė 301 565 kartus. Vienam gyventojui teko apie 9 apsilankymus.

2021 m. mirusių buvo penktadaliu daugiau nei ankstesniais metais. Mirusiųjų skaičius išaugo penktadaliu (nuo 471 iki 567). 1 000 gyventojų teko 16,9 mirusieji.

Mirtingumo statistika reikšminga, nes parodo bendrą gyventojų sveikatos būklę, sveikatos priežiūros kokybę ir veiksmingumą, sveikatos netolygumus ir sveikatos priežiūros prieinamumą. 2021 m. Plungės r. sav. 100 tūkst. gyventojų tenkančių mirusiųjų buvo panašus kaip ir šalyje (Plungės r. sav. 1 721,2 ir Lietuvoje 1 704,7).

2021 m. Plungės r. sav. ***pagrindinės mirtingumo priežastys***: kraujotakos sistemos ligos (792), piktybiniai navikai (230,1), COVID-19 (292,9) 100 tūkst. gyventojų (2 pav.)

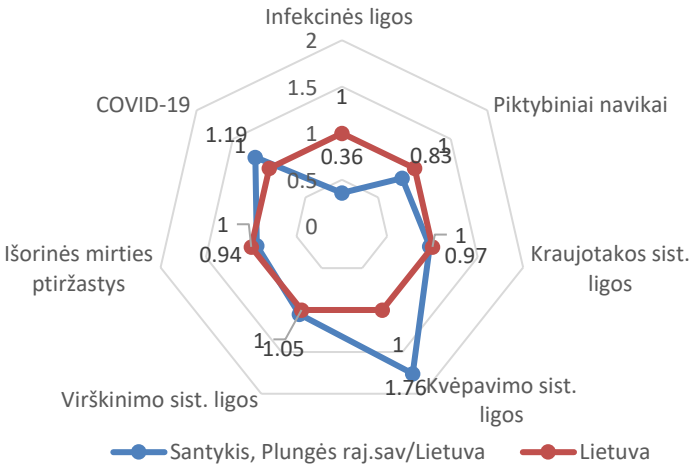

2 pav. Plungės r. mirtingumo rodiklių palyginimas su Lietuvos mirtingumo vidurkiu 2021 m.

(Šaltinis – Higienos instituto visuomenės sveikatos stebėsenos informacinė sistema)

Ligotumo rodiklis parodo sergančių asmenų, kuriems tam tikrą laikotarpį asmens sveikatos priežiūros įstaigose yra užregistruota bent viena liga ar trauma, skaičių.

2021 m. Plungės r. sav. ligotumas mažėjo. Tokia tendencija stebima ir Lietuvos mastu (3 pav.). Tam didelės reikšmės galėjo turėti COVID-19 pandemijos metu įvesti apribojimai – tai sumažino asmens sveikatos priežiūros paslaugų prieinamumą, todėl mažėjo apsilankymų pas gydytojus skaičiai, galėjo mažėti ir diagnozuojamų ligų skaičiai. Mažesnį susirgimų tam tikromis ligomis skaičių galėjo lemti ir pagerėjusi gyventojų asmens higiena – rankų dezinfekcija, veido kaukių dėvėjimas.

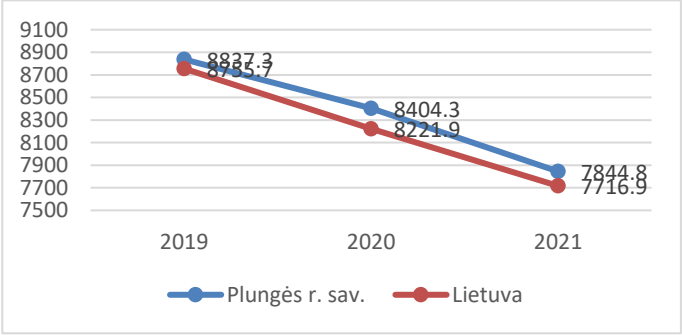

3 pav. Ligotumas (A00-T98) tenkantis 10 000 gyv. Plungės r. sav. ir Lietuvoje 2021 m.

(*Šaltinis – Higienos instituto visuomenės sveikatos stebėsenos informacinė sistema*)

2021 m. Plungės rajono savivaldybės gyventojai dažniausiai sirgo kvėpavimo sist. (2 954,3/10 tūkst. gyv.) kraujotakos sist. (2 513,6/10 tūkst. gyv.) ir jungiamojo audinio sist. (2 013,9/ 10 tūkst. gyv.) sutrikimais (4 pav.)

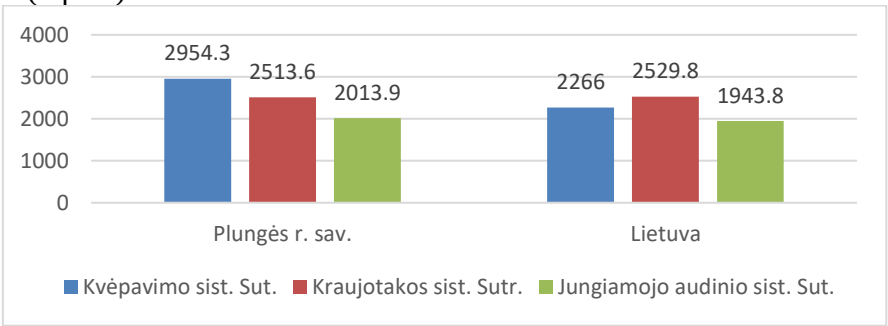

4 pav. Ligotumas kvėpavimo sist., kraujotakos sist., jungiamojo audinio sist. sutrikimais Plungės r. sav. ir Lietuvoje 2021 m. (10 tūkst. gyv.)

(*Šaltinis – Higienos instituto visuomenės sveikatos stebėsenos informacinė sistema*)

1. BENDROJI DALIS
1.1. PAGRINDINIŲ STEBĖSENOS RODIKLIŲ SAVIVALDYBĖSE ANALIZĖ IR INTERPRETAVIMAS („ŠVIESOFORAS“)

Pagrindinio rodiklių sąrašo analizė ir interpretavimas („šviesoforo“ kūrimas) atliekamas palyginant praėjusių metų Plungės rajono savivaldybės rodiklius su Lietuvos vidurkiu. Vadovaujantis „šviesoforo“ principu, visos 60 savivaldybių suskirstytos į 5 grupes (po 12 savivaldybių kiekvienoje grupėje):

- 12 savivaldybių, kuriose stebimas rodiklis atspindi geriausią situaciją, priskiriamos savivaldybių su geriausiais rodikliais grupei ir žymimos žalia spalva;
- 12 savivaldybių, kuriose stebimas rodiklis atspindi prasčiausią situaciją, priskiriamos savivaldybių su prasčiausiais rodikliais grupei ir žymimos raudona spalva;
- likusių 36 savivaldybių rodiklio reikšmės žymimos geltona spalva. Šių savivaldybių rodikliai interpretuojami, kaip atitinkantys Lietuvos vidurkį.

Plungės rajono savivaldybės gyventojų visuomenės sveikatos stebėsenos ataskaitoje analizuojamų rodiklių duomenys ir jų interpretavimas pateikiami 1 lentelėje „*Plungės rajono savivaldybės visuomenės sveikatos stebėsenos rodiklių profilis*“.

1. Rodiklis socialinės rizikos šeimų skaičius 1 000 gyventojų ataskaitoje nebeteikiamas, nes nuo 2018 m. liepos 1 d. buvo panaikinta Socialinės rizikos šeimų, auginančių vaikus, apskaita ir šios apskaitos tvarka.

2. Analizuojant rodiklius ir jų tendencijas, svarbu atkreipti dėmesį į 2020 m. prasidėjusią valstybės lygio ekstremalią situaciją visoje šalyje dėl COVID-19 ligos plitimo grėsmės.

2021 METŲ PLUNGĖS R. SVEIKATOS IR SU SVEIKATA SUSIJUSIŲ RODIKLIŲ PROFILIS

Rodiklio pavadinimas	Savivaldybės reikšmės					Lietuvos reikšmės			
	Tend.	*Rod.*	*Kiekis*	*3 metų vidurkis*	*Sant.*	*Rod.*	*Blog.*	*Sritis*	*Ger.*
Strateginis tikslas									
Vidutinė tikėtina gyvenimo trukmė, kai amžius 0 (HI skaičiavimai)	→	74.5	75	76.6	1.00	74.2	68.5		81.7
Išvengiamas mirtingumas proc.	↓	23.5	133	28.3	0.86	27.2	34.0		19.5
1 tikslas. Sukurti saugesnę socialinę aplinką, mažinti sveikatos netolygumus ir socialinę atskirtį									
1.1. Sumažinti skurdo lygį ir nedarbą									
Savižudybių sk. (X60-X84) 100 000 gyv.	→	17.9	6	0.0	0.89	20.1	68.1		0.0
SMR nuo tyčinio savęs žalojimo (X60-X84) 100 000 gyv.	→	18.0	6	0.0	0.95	19.0	60.1		0.0
Bandymų žudytis skaičius (X60–X64, X66–X84) 100 000 gyventojų	↑	32.9	11	21.1	0.88	37.3	65.7		0.0
Mokyklinio amžiaus vaikų, nesimokančių mokyklose, skaičius 1 000 moksl. (2019)	→	82.5	244	77.8	1.23	67.1	246.0		36.1
Socialinės rizikos šeimų sk. 1000 gyv. (2018)	↑	5.4	182	5.2	1.64	3.3	8.5		0.3
Ilgalaikio nedarbo lygis, darbo jėgos %	↑	4.3	862	2.6	0.86	5.0	13.1		1.5
Gyv. skaičiaus pokytis 1 000 gyv.	→	-11.6	-387	0.0	9.67	-1.2	-25.7		83.6
1.2. Sumažinti socialinę ekonominę gyventojų diferenciaciją šalies ir bendruomenių lygmeniu									
Mirt. nuo išorinių priežasčių (V00-Y98) 100 000 gyv.	→	80.7	27	0.0	0.94	86.3	198.3		30.5
SMR nuo išorinių priežasčių (V00-Y98) 100 000 gyv.	→	79.8	27	0.0	0.97	82.4	163.8		21.8
Mokinių, gaunančių nemokamą maitinimą, sk. 1 000 moksl.	→	286.2	1167	0.0	0.92	312.0	572.7		108.2
Socialinės pašalpos gavėjų sk. 1 000 gyv.	→	19.8	663	0.0	0.84	23.7	74.2		3.2
Serg. tuberkulioze (A15-A19) 10 000 gyv. (TB registro duomenys)	↓	1.2	4	3.8	0.60	2.0	6.0		0.0

Sergamumas tuberkulioze (+ recidyvai) (A15-A19) 10 000 gyv. (TB registro duomenys)	↓	1.5	5	3.0	0.68	2.2	6.0		0.0
2 tikslas. Sukurti sveikatai palankią fizinę darbo ir gyvenamąją aplinką									
2.1. Kurti saugias darbo ir sveikas buities sąlygas, didinti prekių ir paslaugų vartotojų saugumą									
Asmenų, žuvusių ar sunkiai sužalotų darbe, sk. 10 000 gyv.	→	1.5	3	0.0	1.50	1.0	3.8		0.0
Traumų dėl nukritimų (W00–W19) 65+ m. amžiaus grupėje sk. 10 000 gyv.	→	137.2	92	0.0	1.10	124.5	168.8		63.4
Asmenų, pirmą kartą pripažintų neįgaliais, sk. 10 000 gyv.	→	69.1	137	67.0	1.21	57.1	134.6		40.9
Naujai susirgusių žarnyno infekcinėmis ligomis (A00-A08) asmenų skaičius 10 000 gyv. (ULAC duom.)	↓	11.7	39	21.2	0.54	21.6	84.9		0.0
2.2. Kurti palankias sąlygas saugiai leisti laisvalaikį									
Mirt. nuo paskendimo (W65-W74) 100 000 gyv.	→	12.0	4	0.0	2.35	5.1	26.6		0.0
SMR nuo paskendimo (W65-W74) 100 000 gyv.	→	10.8	4	0.0	2.20	4.9	21.7		0.0
Mirt. nuo nukritimo (W00-W19) 100 000 gyv.	→	12.0	4	0.0	0.67	18.0	68.1		0.0
SMR nuo nukritimo (W00-W19) 100 000 gyv.	→	12.5	4	0.0	0.71	17.5	60.2		0.0
2.3. Mažinti avaringumą ir traumų kelių eismo įvykiuose skaičių									
Mirt. transporto įvykiuose (V00-V99) 100 000 gyv.	→	6.0	2	0.0	0.91	6.6	19.6		0.0
SMR transporto įvykiuose (V00-V99) 100 000 gyv.	→	5.4	2	0.0	0.86	6.3	19.5		0.0
Pėsčiųjų mirt. nuo transporto įvykių (V00-V09) 100 000 gyv.	–	0.0	0	0.0	0.00	1.6	9.6		0.0
Pėsčiųjų standartizuotas mirtingumas nuo transporto įvykių (V00-V09) 100 000 gyv.	–	0.0	0	0.0	0.00	1.5	9.8		0.0
Traumų dėl transporto įvykių (V00-V99) sk. 10 000 gyv.	→	8.4	28	0.0	1.65	5.1	10.7		0.0
2.4. Mažinti oro, vandens ir dirvožemio užterštumą, triukšmą									

Į atmosferą iš stacionarių taršos šaltinių išmestų teršalų kiekis, tenkantis 1 kv. Km	↓	359.9	360	486.1	0.39	932.7	32956.2		38.8
Viešai tiekiamo geriamojo vandens prieinamumas vartotojams, proc.		77,6	25 967	26478				*Duomenys gauti iš UAB „Plungės vaandenys“*	
Nuotekų tvarkymo paslaugų prieinamumas vartotojams, proc.		71	23749	23929				*Duomenys gauti iš UAB „Plungės vaandenys“*	
3 tikslas. Formuoti sveiką gyvenseną ir jos kultūrą									
3.1. Sumažinti alk. gėrimų, tabako, neteisėtą narkotinių ir psich. medžiagų vartojimą ir prieinamumą									
Mirt. nuo narkotikų sąlygotų priežasčių 100 000 gyv.	–	0.0	0	0.0	0.00	2.8	15.4		0.0
SMR nuo narkotikų sąlygotų priežasčių 100 000 gyv.	–	0.0	0	0.0	0.00	2.9	18.5		0.0
Mirt. nuo alkoholio sąlygotų priežasčių 100 000 gyv.	→	14.9	5	0.0	0.62	24.1	80.0		0.0
SMR nuo alkoholio sąlygotų priežasčių 100 000 gyv.	→	13.9	5	0.0	0.61	22.9	79.6		0.0
Gyv. sk., tenkantis 1 tabako licencijai	→	215.9	33458	218.0	1.08	199.2	69.4		388.4
Gyv. sk., tenkantis 1 alkoholio licencijai	↓	186.9	33458	189.3	1.07	175.2	35.1		359.7
3.2. Skatinti sveikos mitybos įpročius									
Kūdikių, žindytų išimtinai krūtimi iki 6 mėn. amžiaus, dalis (proc.) (2019)	↓	26.3	78	22.3	0.70	37.8	6.6		62.1
4 tikslas. Užtikrinti kokybišką ir efektyvią sveikatos priežiūrą, orientuotą į gyventojų poreikius									
4.1. Užtikrinti sveikatos sistemos tvarumą ir kokybę, plėtojant sveikatos technologijas, kurių efektyvumas pagrįstas mokslo įrodymais									
Išvengiamų hospitalizacijų (IH) sk. 1 000 gyv.	→	18.3	608	0.0	1.23	14.9	29.7		10.1
IH dėl cukrinio diabeto sk. (18+ m.) 1 000 gyv.	↓	1.2	33	1.5	0.75	1.6	3.0		0.7
4.2. Plėtoti sveikatos infrastuktūrą ir gerinti sveikatos priežiūros paslaugų kokybę, saugą, prieinamumą ir į pacientą orientuotą sveikatos priežiūrą									
Slaugytojų, tenkančių vienam gydytojui, sk. (2019)	→	3.5	215	3.3	2.06	1.7	1.1		6.0
Šeimos gydytojų sk. 10 000 gyv. (2019)	→	7.0	23	6.8	0.97	7.2	2.5		13.8

Apsilankymų pas gydytojus sk. 1 gyv.	→	9.2	306854	0.0	1.05	8.8	6.5		11.5
Sergamumas vaistams atsparia tuberkulioze (A15-A19) (visi) 10 000 gyv. (TB registro duomenys)	↑	0.6	2	0.6	2.00	0.3	1.9	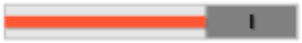	0.0
Serg. vaistams atsparia tuberkulioze (A15-A19) 10 000 gyv. (TB registro duomenys)	↑	0.3	1	0.4	1.50	0.2	1.6		0.0
Serg. ŽIV ir LPL (B20-B24, Z21, A50-A54, A56) 10 000 gyv. (ULAC duomenys)	↓	0.3	1	0.1	0.18	1.7	4.8		0.0
4.3. Pagerinti motinos ir vaiko sveikatą									
Kūdikių mirtingumas 1000 gyvų gimusių	↑	3.3	1	2.1	1.10	3.0	32.3		0.0
2 m. vaikų tymų, epideminio parotito, raudonukės (1 dozė) skiepijimo apimtys, %	→	93.4	302	0.0	1.06	88.2	65.6		100.0
1 m. vaikų difterijos, stabligės, kokliušo, poliomielito, Haemophilus influenzae B skiepijimo apimtys (3 dozės), %	→	93.2	259	0.0	1.04	89.4	63.0		98.2
Vaikų (6-14 m.) dalis, dalyvavusi dantų dengimo silantinėmis medžiagomis programoje, %	→	2.8	74	0.0	0.25	11.4	1.8		48.8
Vaikų (7-17 m.), neturinčių ėduonies pažeistų, plombuotų ir išrautų dantų, dalis (proc.)	→	12.7	382	13.2	0.56	22.7	10.1		36.3
Paauglių (15–17 m.) gimdymų sk. 1000 15-17 m. moterų	→	6.2	3	0.0	2.21	2.8	12.8		0.0
4.4. Stiprinti lėtinių neinfekcinių ligų prevenciją ir kontrolę									
Mirt. nuo kraujotakos sist. ligų (I00-I99) 100 000 gyv.	→	792.0	265	0.0	0.97	820.3	1517.9		399.4
SMR nuo kraujotakos sist. ligų (I00-I99) 100 000 gyv.	→	768.2	265	0.0	0.95	805.1	1381.0		533.7
Mirt. nuo piktybinių navikų (C00-C96) 100 000 gyv.	→	230.1	77	0.0	0.83	275.9	429.8		133.1

SMR nuo piktybinių navikų (C00-C96) 100 000 gyv.	→	222.6	77	243.1	0.85	260.6	391.0		164.7
Mirt. nuo cerebrovaskulinių ligų (I60-I69) 100 000 gyv.	→	119.6	40	0.0	0.64	186.0	500.2		82.2
SMR nuo cerebrovaskulinių ligų (I60-I69) 100 000 gyv.	→	114.7	40	0.0	0.63	180.8	401.7		76.5
Serg. II tipo cukriniu diabetu (E11) 10 000 gyv.	↑	53.1	175	47.9	0.76	69.6	102.7		38.7
Tikslinės populiacijos dalis %, 2 metų bėgyje dalyvavusi krūties vėžio programoje	→	23.1	1187	0.0	0.51	45.5	11.2		61.9
Tikslinės populiacijos dalis %, 3 metų bėgyje dalyvavusi gimdos kaklelio programoje	→	44.6	3343	0.0	0.84	53.4	33.5		74.4
Tikslinės populiacijos dalis %, 2 metų bėgyje dalyvavusi storosios žarnos vėžio programoje	→	50.9	5656	0.0	1.05	48.4	24.2		67.5
Tikslinės populiacijos dalis %, dalyvavusi ŠKL programoje	→	46.2	3416	0.0	0.98	47.2	24.8		70.0

2 pav. 2021 m. Plungės r. savivaldybės sveikatos ir su sveikata susijusių rodiklių profilis

(*Šaltinis – Higienos instituto visuomenės sveikatos stebėsenos informacinė sistema*)

Atsižvelgiant į LSS iškeltus uždavinius tikslams pasiekti bei remiantis lentelėje pateiktomis rodiklių reikšmėmis[1], matoma, kad:

1.1. Uždavinio „**sumažinti skurdo lygį ir nedarbą“** rodikliai Plungės rajono savivaldybėje ryškiai nesiskiria nuo Lietuvos vidurkio, tačiau išsiskiria mažesnis ilgalaikio nedarbo lygis ir blogesnis gyventojų skaičiaus pokytis 1000 gyv.;

1.2. Uždavinio **„sumažinti socialinę ekonominę gyventojų diferenciaciją šalies ir bendruomenių lygmeniu“** rodikliai daugeliu atvejų yra geresni už Lietuvos vidurkį;

2.1. Uždavinio **„kurti sveikas ir saugias darbo bei buities sąlygas, didinti prekių ir paslaugų vartotojų saugumą“** rodikliai Plungės rajono savivaldybėje prastesni už šalies, tačiau išsiskiria geresni naujai susirgusių žarnyno infekcinėmis ligomis (A00-A08) asmenų skaičius 10 tūkst. gyv.;

2.2. Uždavinio **„kurti sveikas ir palankias sąlygas saugiai leisti laisvalaikį“** rodikliai Plungės rajono savivaldybėje buvo 2,35 karto didesni dėl mirtingumas nuo paskendimo (W65-W74) 100 tūkst. gyv. ir standartizuotas mirtingumas nuo paskendimo (W65-W74) 100 tūkst. gyv. nei šalyje;

2.3. Uždavinio **„mažinti avaringumą ir traumų kelių eismo įvykiuose skaičių“** rodikliai buvo panašūs ar geresni, kaip ir Lietuvos, tačiau išsiskyrė traumų dėl transporto įvykių (V00-V99) sk. 10 tūkst. gyv. Šis rodiklis buvo 1,65 karto didesnis nei Lietuvos vidurkis;

2.4. Uždavinio **„mažinti aplinkos užterštumą, triukšmą“** rodiklis yra geresnis nei šalies;

3.1. Uždavinio **„sumažinti alkoholinių gėrimų, tabako, neteisėtą narkotinių ir psichotropinių medžiagų vartojimą ir prieinamumą“** rodikliai daugeliu atvejų yra geresni už Lietuvos vidurkį arba panašūs;

3.2. Uždavinio **„skatinti sveikos mitybos įpročius“** rodiklis yra 1,4 karto mažesnis už šalies vidurkį;

4.1. Uždavinio **„užtikrinti sveikatos sistemos tvarumą ir kokybę, plėtojant sveikatos priežiūros technologijas, kurių efektyvumas pagrįstas mokslo įrodymais“** išvengiamų hospitalizacijų (IH) sk. 1 000 gyv. buvo 1,23 karto prastesnis nei šalies rodiklis;

4.2. Uždavinio **„plėtoti sveikatos infrastruktūrą ir gerinti sveikatos priežiūros paslaugų kokybę, saugą, prieinamumą ir į pacientą orientuotą sveikatos priežiūrą“** Plungės rajono savivaldybės rodikliai buvo geresni arba panašūs kaip ir šalies, bet sergamumas vaistams atsparia tuberkulioze (A15-A19) (visi) 10 tūkst. gyv. buvo 2 kartus prastesnis nei Lietuvos;

4.3. Uždavinio **„gerinti motinos ir vaiko sveikatą“** dalies, vaikų (6–14 m.) dalis, dalyvavusi dantų dengimo silantinėmis medžiagomis programoje proc., vaikų (7–17 m.), neturinčių ėduonies pažeistų, plombų ir išrautų dantų, dalis (proc.), paauglių (15–17 m.) gimdymų sk. 1 000 15–17 m. moterų rodikliai buvo prastesni už Lietuvos vidurkį;

4.4. Uždavinio **„stiprinti lėtinių neinfekcinių ligų prevenciją ir kontrolę“** dauguma rodiklių yra geresni už Lietuvos vidurkį, tačiau tikslinės populiacijos dalis (proc.), per 2 m. dalyvavusi atrankinės mamografinės patikros dėl krūties vėžio finansavimo programoje, tikslinės populiacijos dalis, per 3 metus dalyvavusi gimdos kaklelio programoje, ir tikslinės populiacijos dalis (proc.) dalyvavusi ŠKL programoje, yra blogesni už šalies rodiklį.

Remiantis priedo lentelėje „Plungės rajono savivaldybės sveikatos ir su sveikata susijusių rodiklių profilis“ pateiktais rodikliais ir įvertinus Savivaldybės rodiklio santykį su Lietuvos vidurkiu, matoma, kad:

31 rodiklio reikšmės yra geresnės už Lietuvos vidurkį (žalioji zona):

1.1. Išvengiamas mirtingumas (proc.);
1.2. Savižudybių sk. (X60-X84) 100 tūkst. gyv.;
1.3. Bandymų žudytis skaičius (X60 – X64, X66 – X84) 100 000 gyv.;
1.4. Ilgalaikio nedarbo lygis, darbo jėgos (proc.);
1.5. Mirtingumas nuo išorinių priežasčių rodiklis (V00-Y98) 100 000 gyv.;
1.6. Mokinių, gaunančių nemokamą maitinimą, sk. 1 000 moksl.;
1.7. Socialinės pašalpos gavėjų skaičius 1 000 gyv.;
1.8. Sergamumas tuberkulioze (A15-A19) 10 000 gyv. (TB registro duomenys);
1.9. Sergamumas tuberkulioze (+recidyvai) (A15-A19) 10 000 gyv. (TB registro duomenys);
1.10. Naujai susirgusių žarnyno infekcinėmis ligomis (A00-A08) asmenų skaičius 10 000 gyv. (ULAC duomenys);
1.11. Mirtingumas nuo nukritimo (W00-W19) 100 tūkst. gyv.;
1.12. Pėsčiųjų mirtingumas nuo transporto įvykių (V00-V09) 100 000 gyv.;
1.13. Pėsčiųjų standartizuotas mirtingumas nuo transporto įvykių (V00-V09) 100 tūkst. gyv.;
1.14. Mirtingumas nuo narkotikų sąlygotų priežasčių 100 000 gyv.;
1.15. Standartizuotas mirtingumas nuo narkotikų sąlygotų priežasčių 100 000 gyv.;
1.16. Mirtingumas nuo alkoholio sąlygotų priežasčių 100 000 tūkst. gyv.;
1.17. Standartizuotas mirtingumas nuo alkoholio sąlygotų priežasčių 100 tūkst. gyv.;
1.18. Išvengiamų hospitalizacijų (IH) sk. dėl cukrinio diabeto (18+ m.) 1 000 gyv.;
1.19. Slaugytojų, tenkančių vienam gydytojui, skaičius (2019 m.);
1.20. Apsilankymų pas gydytojus sk. 1 gyv.;
1.21. Sergamumas ŽIV (B20-B24) ir lytiškai plintančiomis ligomis (Z21, A50-A54, A56) 10 000 gyv. (ULAC duomenys);
1.22. 2 m. vaikų tymų, epideminio parotito, raudoniukės (1 dozės) skiepijimų apimtys, proc.;
1.23. 1 m. vaikų difterijos, stabligės, kokliušo, poliomielito, Haemophilu influenzae B skiepijimo apimtys (3 dozės), proc.;

1.24. Mirtingumas nuo kraujotakos sistemos ligų (I00-I99), 100 000 gyv.;
1.25. Standartizuotas mirtingumo nuo kraujotakos sistemos ligų (I00-I99), 100 000 gyv.;
1.26. Mirtingumo nuo piktybinių navikų rodiklis (C00-C97) 100 000 gyv.;
1.27. Standartizuotas mirtingumo nuo piktybinių navikų (C00-C97) rodiklis 100 000 gyventojų;
1.28. Mirtingumas nuo cerebrovaskulinių ligų (I60-I69) 100 000 gyv.;
1.29. Standartizuotas mirtingumas nuo cerebrovaskulinių ligų (I60-I69) 100 000 gyv.;
1.30. Sergamumas II tipo cukriniu diabetu (E11) 10 000 gyv.;
1.31. Tikslinės populiacijos dalis (proc.), per 2 m. dalyvavusi storosios žarnos vėžio programoje.

18 rodiklių reikšmės yra prastesnės nei Lietuvos vidurkis (raudonoji zona):
1.1. Mokyklinio amžiaus vaikų, nesimokančių mokyklose, skaičius 1 000 moksleivių (2019 m.);
1.2. Socialinės rizikos šeimų sk. 1 000 gyv. (2018 m.);
1.3. Gyventojų skaičiaus pokytis 1 000 gyv.;
1.4. Asmenų, žuvusių ar sunkiai sužalotų darbe, skaičius 10 000 gyv.;
1.5. Traumų dėl nukritimų (W00-W19) 65+ m. amžiaus grupėje sk. 10 000 gyv.;
1.6. Asmenų, pirmą kartą pripažintų neįgaliais, sk. 10 000 gyv.;
1.7. Mirtingumas nuo paskendimo (W65-W74) 100 000 gyv.;
1.8. Standarizuotas mirtingumo nuo paskendimo rodiklis (W65-W74) 100 000 gyv.;
1.9. Traumų dėl transporto įvykių (V00-V99) skaičius 100 000 gyv.;
1.10. Kūdikių, žindytų išimtinai krūtimi iki 6 mėn. amžiaus, dalis (proc.) (2019);
1.11. Išvengiamų hospitalizacijų (IH) sk. 1 000 gyv.;
1.12. Sergamumas vaistams atsparia tuberkulioze (A15-A19) (visi) 10 000 gyv. (TB registro duomenys);
1.13. Vaikų (6–14 m.) dalis, dalyvavusi dantų dengimo silantinėmis medžiagomis programoje, proc.;
1.14. Vaikų (7–17 m.), neturinčių ėduonies pažeistų, plombuotų ir išrautų dantų, dalis (proc.);
1.15. Paauglių (15–17 m.) gimdymų skaičius 1 000 gyv. 15–17 m. moterų;
1.16. Tikslinės populiacijos dalis (proc.), per 2 m. dalyvavusi krūties vėžio programoje;
1.17. Tikslinės populiacijos dalis (proc.), per 2 m. dalyvavusi gimdos kaklelio programoje;
1.18. Tikslinės populiacijos dalis (proc.) dalyvavusi ŠKL programoje.

Kiti rodikliai patenka į Lietuvos vidurkį atitinkančią kvantilių grupę ir yra žymimi geltona spalva.

Kaip prioritetinės sveikatos sritys ir detali analizė atlikta, pasirinkus šiuos rodiklius:

- *Traumos ir nelaimingi atsitikimai darbe, nukritus ir transporto įvykiuose Plungės rajono savivaldybėje;*
- *Mirtingumas dėl paskendimo;*
- *Tikslinės populiacijos dalis dalyvavusi atrankinėse prevencinėse programose, dalis analizės apims raudonos ir geltonos zonos rodiklius.*

2. SPECIALIOJI DALIS
PRIORITETINIŲ PROBLEMŲ ANALIZĖ

2.1. Traumos ir nelaimingi atsitikimai darbe, nukritus ir transporto įvykiuose Plungės rajono savivaldybėje

Lietuvos sveikatos 2014–2025 m. strategijos (LSS) iškeltas vienas iš tikslų „Sukurti sveikatai palankią fizinę darbo ir gyvenamąją aplinktą“, kuriuo siekiama kurti saugias darbo bei buities sąlygas, palankias sąlygas leisti laisvalaikį bei mažinti avaringumą ir traumų kelių eismo įvykiuose skaičių.

Tačiau, išanalizavus gautus duomenis, keli Plungės rajono savivaldybės rodikliai patenka į „raudonąją zoną“ tarp prasčiausius rodiklius turinčių savivaldybių.

2021 m. Plungės rajono savivaldybė pagal asmenų, žuvusių ar sunkiai sužalotų darbe skaičių patenka į dešimtuką (iš 60 savivaldybių) prasčiausius rodiklius turinčių savivaldybių (1,5 10 tūkst. gyv.) (5 pav.)

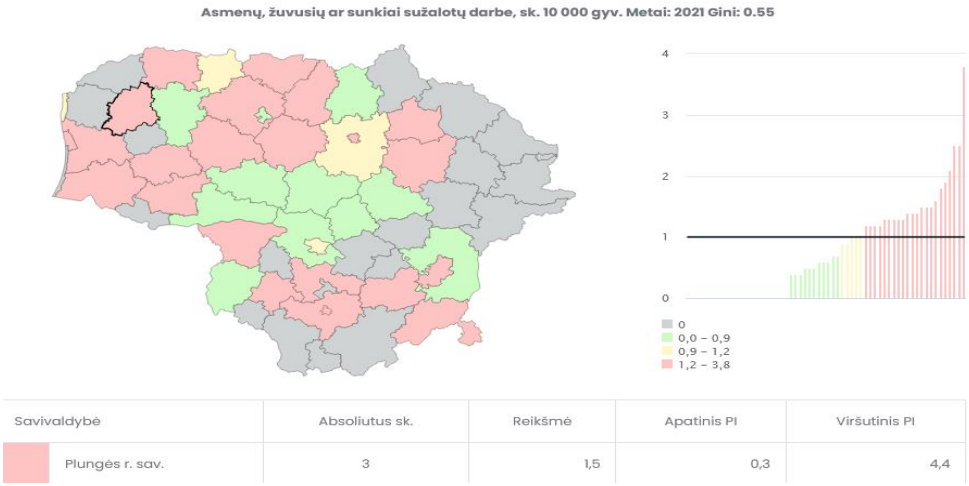

Savivaldybė	Absoliutus sk.	Reikšmė	Apatinis PI	Viršutinis PI
Plungės r. sav.	3	1,5	0,3	4,4

5 pav. Asmenų, žuvusių ar sunkiai sužalotų darbe, skaičius 10 tūkst. gyv. 2021 m.

Šaltinis – Visuomenės sveikatos stebėsenos informacinė sistema

2021 m. užregistruoti 3 žuvę ar sunkiai sužaloti asmenys. Lyginant su ankstesniais metais asmenų, žuvusių ar sunkiai sužalotų darbe skaičius išaugo ir rodiklis tenkantis 10 tūkst. gyv. buvo didesnis, nei šalies vidurkis (6 pav.)

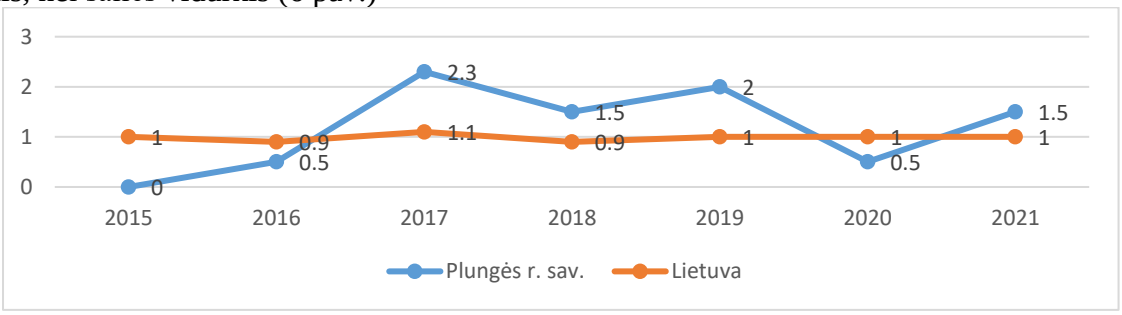

6 pav. Asmenų, žuvusių ar sunkiai sužalotų darbe, skaičius 10 tūkst. gyv. 2015 m. – 2021 m. Plungės r. sav. ir Lietuvoje

Šaltinis – Visuomenės sveikatos stebėsenos informacinė sistema

Plungės rajono savivaldybė pagal traumų dėl nukritimų (W00-W19) 65+m. amžiaus grupėje skaičių tenkantį 10 tūkst. gyv. patenka į raudonąją savivaldybių grupę. 2021 m. teko 137,2 atvejai (10 tūkst. gyv.) ir už šalies rodiklį buvo 1,1 karto didesnis (7 pav.)

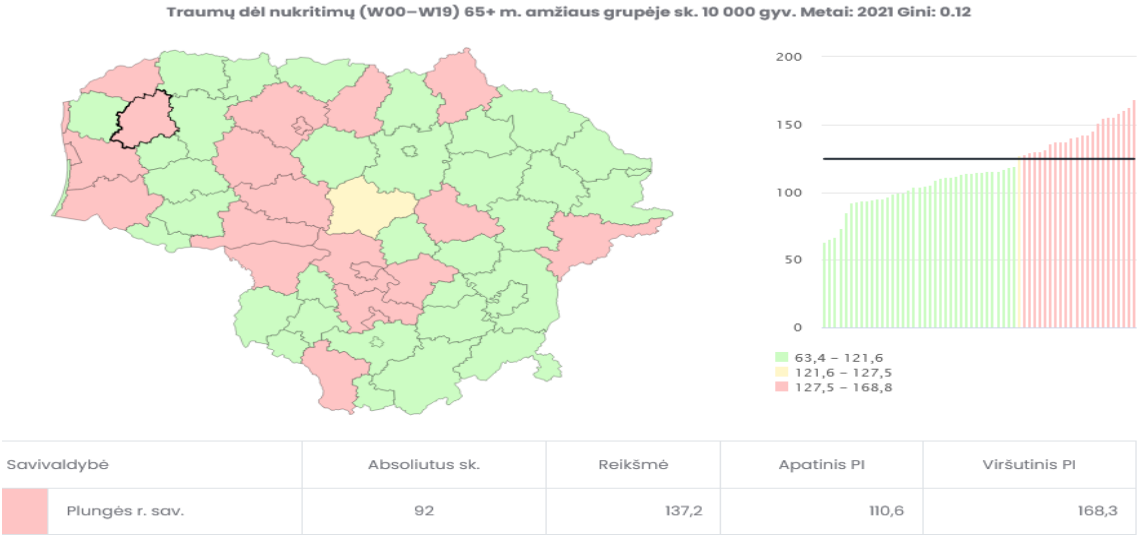

Savivaldybė	Absoliutus sk.	Reikšmė	Apatinis PI	Viršutinis PI
Plungės r. sav.	92	137,2	110,6	168,3

7 pav. Traumų dėl nukritimų (W00-W19) 65+ m. amžiaus grupėje 10 tūkst. gyv. 2021 m.

Šaltinis – Visuomenės sveikatos stebėsenos informacinė sistema

2021 m. užregistruoti 92 atvejai (137,2 10 tūkst. gyv.) traumų dėl nukritimų 65+ m. amžiaus grupėje. Dažniau traumas patiria moterys nei vyrai (atitinkamai 152,3 ir 110,6 10 tūkst. gyv.) bei kaime nei mieste gyvenantys asmenys (atitinkamai 105,9 ir 103,2 10 tūkst. gyv.).

Lyginant su ankstesniais metais atvejų skaičius mažėja, tačiau penkti metai iš eilės Savivaldybė savo rodikliu viršija šalies vidurkį ir patenka tarp prasčiausius rodiklius turinčių savivaldybių (8 pav.)

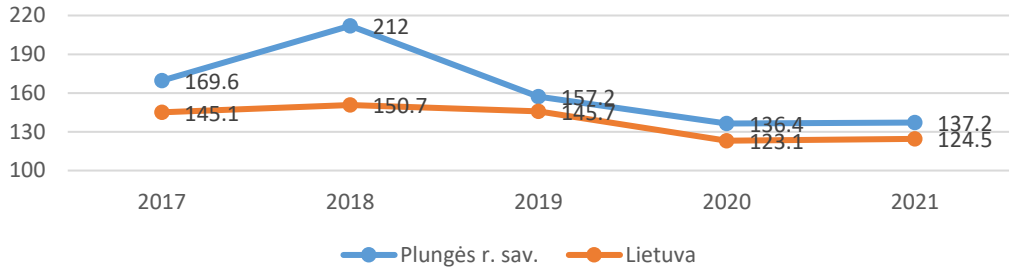

8 pav. Traumų dėl nukritimų (W00-W19) 65+ m. amžiaus grupėje 10 tūkst. gyv. Plungės r. sav. ir Lietuvoje 2017–2021 m.

Šaltinis – Visuomenės sveikatos stebėsenos informacinė sistema

2021 m. Plungės rajono savivaldybės transporto įvykiuose patirtų traumų skaičius sudarė 8,5 atvejo 100 tūkst. gyventojų. Nors patirtų traumų skaičius transporto įvykių metu kasmet mažėja, tačiau rodiklis yra didesnis nei šalies ir patenka į raudonąją zoną tarp prasčiausių rodiklių (9 pav.)

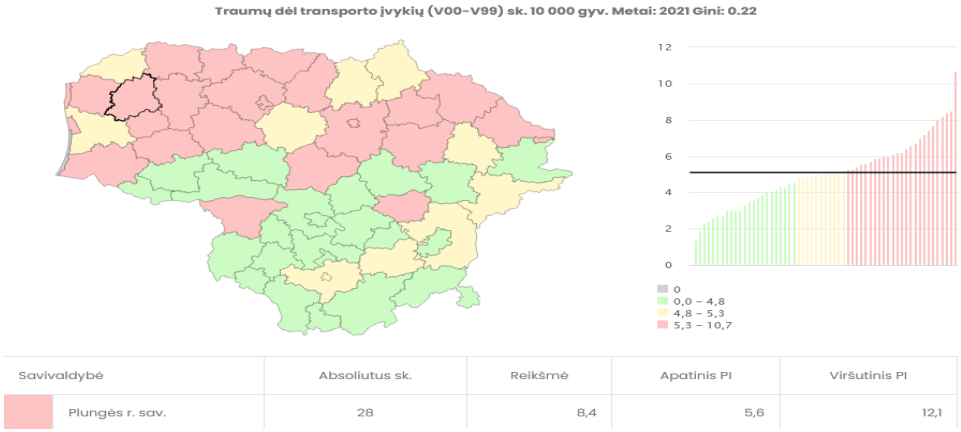

Savivaldybė	Absoliutus sk.	Reikšmė	Apatinis PI	Viršutinis PI
Plungės r. sav.	28	8,4	5,6	12,1

9 pav. Traumų dėl transporto įvykių (V00 – V99) sk. 10 tūkst. gyv. 2021 m.

Šaltinis - Visuomenės sveikatos stebėsenos informacinė sistema

Plungės rajono savivaldybės gyventojų transporto įvykiuose patirtų traumų skaičius 100 tūkst. gyventojų 2021 m. buvo didesnis 1,65 karto nei šalies (atitinkamai 8,4 ir 5,1). 2021 m. buvo užregistruotos 28 traumos patirtos eismo įvykių metu.

Plungės r. sav. dažniau į eismo įvykius patenka ir traumas patiria moterys nei vyrai (8,5 ir 8,3) bei kaimo nei miesto gyventojai (8,1 ir 5,7). 2021 m. užregistruoti 8 transporto įvykiai, į kuriuos pateko 0–17 metų amžiaus grupės asmenys ir patyrė traumas.

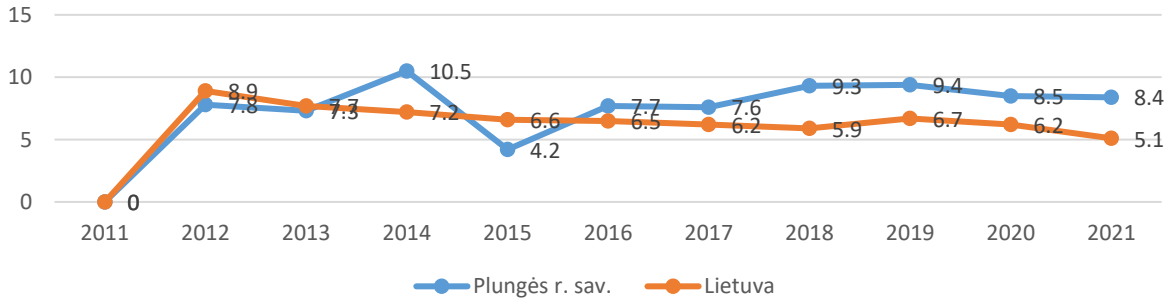

10 pav. Traumų dėl transporto įvykių (V00 – V99) sk. 10 tūkst. gyv. Plungės r. sav. ir Lietuvoje 2011–2021

Šaltinis – Visuomenės sveikatos stebėsenos informacinė sistema

2.2. Mirtingumas dėl paskendimo

Plungės rajono savivaldybė pagal mirtingumą nuo atsitiktinio paskendimo 100 tūkst. gyventojų patenka tarp prasčiausius rodiklius turinčių savivaldybių (12 100 tūkst. gyv.) ir yra raudonoje zonoje (11 pav.)

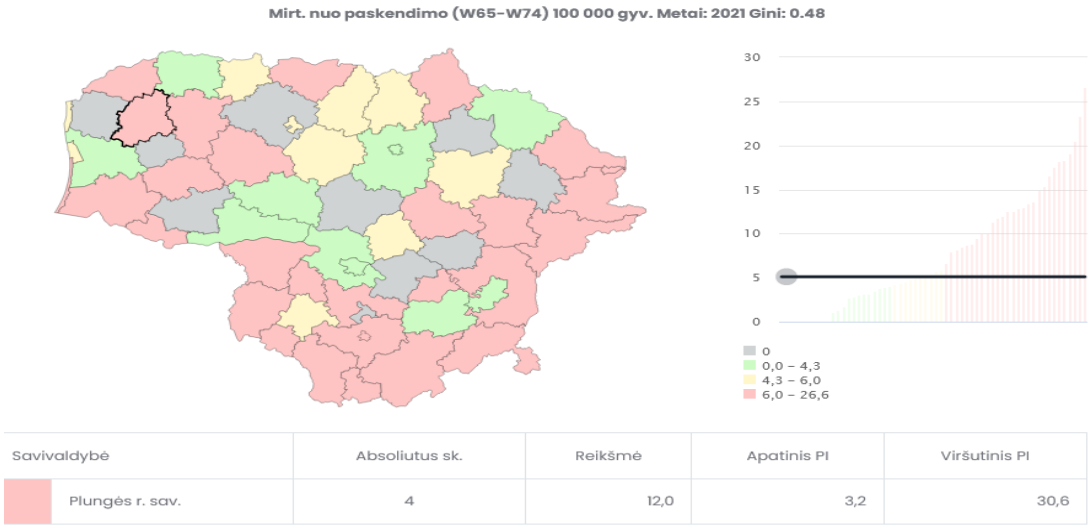

Savivaldybė	Absoliutus sk.	Reikšmė	Apatinis PI	Viršutinis PI
Plungės r. sav.	4	12,0	3,2	30,6

11 pav. Mirtingumas nuo paskendimo (W65-W74) 100 tūkst. Plungės r. sav. 2021 m.
Šaltinis – Visuomenės sveikatos stebėsenos informacinė sistema

Plungės rajono savivaldybės gyventojų mirtingumas nuo atsitiktinio paskendimo yra mažesnis nei Lietuvos gyventojų, išskyrus 2021 metais, kai rodiklio pokyčio tendencija – didėjanti. 2021 m. mirtingumo nuo atsitiktinio paskendimo 100 tūkst. gyv. rodiklis sudarė 12 atvejų, o šalies rodiklis 2,35 karto mažesnis (5,1) (12 pav.)

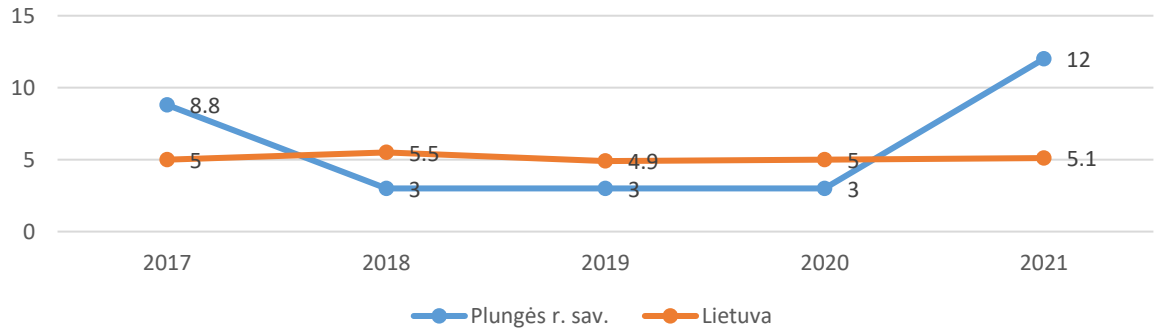

12 pav. Mirtingumas nuo paskendimo (W65-W74) 100 tūkst. Plungės r. sav. ir Lietuvoje 2017–2021 m.
Šaltinis – Visuomenės sveikatos stebėsenos informacinė sistema

2021 m. įvyko 4 Plungės rajono savivaldybės gyventojų mirtys dėl atsitiktinio paskendimo, Lietuvoje – 144 mirtys. 2021 m. visi paskendę asmenys buvo vyrai. Pagal gyvenamąją vietą įvyko 3 kaimo ir 1 miesto gyventojų mirtys. 2021 m. įvyko 2 mirtys dėl atsitiktinio paskendimo 45–64 m. amžiaus asmenų grupėje ir po 1 mirtį 0–17 m. ir 18–44 m. amžiaus asmenų grupėse.

2 lentelė *Mirtingumas nuo paskendimo (W65-W74) 100 tūkst. Plungės r. sav. pagal lytį, gyvenamąją vietą, amžiaus grupes 2017–2021 m.*

	2017	2018	2019	2020	2021	Iš viso
Pagal lytį						
Vyras	3	1	1	1	4	10
Moterys	0	0	0	0	0	0
Pagal gyvenamąją vietą						
Kaimas	1	0	1	1	3	6

Miestas	2	1	0	0	1	4
Pagal amžiaus grupes						
0–17	0	0	0	0	1	1
18–44	1	0	1	0	1	3
45–64	2	1	0	1	2	6
65+	0	0	0	0	0	0
Iš viso	3	1	1	1	4	10

Šaltinis – Mirties atvejų ir jų priežasčių valstybės registras, Higienos institutas

2.3. Tikslinės populiacijos dalis dalyvavusi atrankinėse prevencinėse programose, dalis analizės apims raudonos ir geltonos zonos rodiklius

Privalomojo sveikatos draudimo fondo biudžeto lėšomis vykdomos prevencijos programos – tai galimybė nurodyto amžiaus asmenims, kurie jaučiasi sveiki, nemokamai profilaktiškai pasitikrinti, ar neserga tam tikromis ligomis. Galimybė pasitikrinti sudaroma kas keleri metai (1–3 m.), priklausomai nuo kiekvienoje programoje nustatyto laikotarpio.

2021 m. Plungės rajono savivaldybėje nemokamas profilaktines prevencines programas teikė 3 pirminės sveikatos priežiūros įstaigos: UAB „Klinika Pulsas“, A. Klišonio komercinė firma „Inesa“, UAB „Plungės sveikatos centras“.

Pagal gimdos kaklelio, krūties vėžio piktybinių navikų, širdies ir kraujagyslių ligų prevencinių programų vykdymo apimtis Plungės rajono savivaldybė yra raudonoje zonoje tarp 60 savivaldybių. Šių prevencinių programų vykdymo rodiklių tendencija – tikslinių asmenų dalyvavimas gimdos kaklelio, krūties vėžio piktybinių navikų, širdies ir kraujagyslių ligų prevencinėse programose mažėja.

Duomenys apie tikslinių asmenų informavimą dėl prevencinių programų pateikiami Šiaulių teritorinės ligonių kasos ir procentas skaičiuojamas nuo planuojamų patikrinti asmenų skaičiaus per ataskaitinį laikotarpį, kurie yra prisirašę prie Plungės rajono savivaldybės pirminių sveikatos centrų asmens. Duomenys apie tikslinių asmenų dalyvavimą prevencinėse programose pateikti Higienos instituto ir skaičiuojama nuo gyventojų skaičiaus, kuriems priklauso programa.

Nepaisant tobulėjančių diagnostikos metodų ir gydymo būdų Lietuvoje, kaip ir visame pasaulyje, krūties vėžys išlieka viena dažniausių moterų ligų. Laiku pastebėjus ligą, jai galima užkirsti kelią, nes daugiau kaip 95 proc. moterų, sergančių pirmos stadijos krūties vėžiu, visiškai išgydomos.

Atrankinė mamografinė patikra dėl krūties vėžio yra skirta moterims nuo 50 iki 70 metų, kurioms kartą per 2 metus gali būti atliekamas mamografinis tyrimas. Gavus šeimos gydytojo siuntimą atlikti mamografinį tyrimą, galima iš anksto užsiregistruoti (atvykus arba telefonu) mamografijos įrenginį turinčioje sveikatos priežiūros įstaigoje, atliksiančioje tyrimą. Tyrimo rezultatus praneša šeimos gydytojas, gavęs juos iš mamogramas vertinančios įstaigos. 2021 m. Plungės rajono savivaldybėje tikslinė populiacijos dalis dalyvavusi krūties vėžio programoje buvo 23,1 proc. Su šiuo rodikliu savivaldybė patenka tarp prasčiausius rodiklius turinčių savivaldybių (13 pav.)

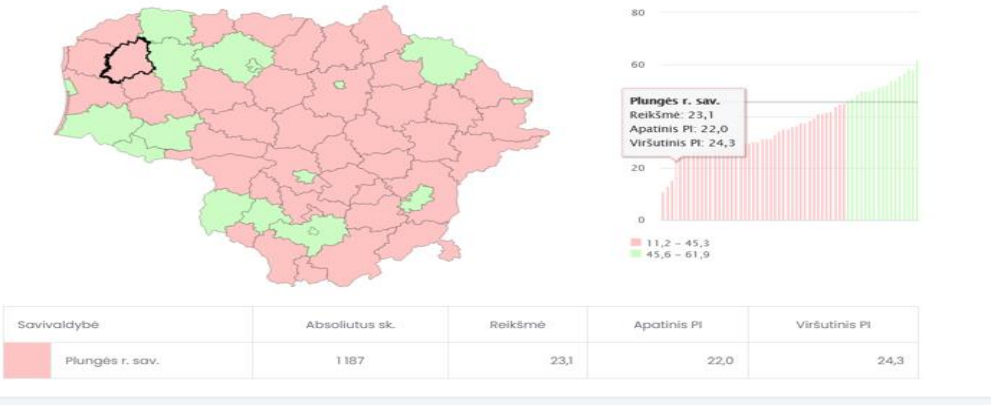

Savivaldybė	Absoliutus sk.	Reikšmė	Apatinis PI	Viršutinis PI
Plungės r. sav.	1 187	23,1	22,0	24,3

13 pav. Tikslinės populiacijos dalis (proc.) 2 metų bėgyje dalyvavusi krūties vėžio programoje Plungės r. sav. 2021 m.

Šaltinis – Visuomenės sveikatos stebėsenos informacinė sistema

2021 m. Higienos instituto duomenimis Plungės r. sav. krūties vėžio profilaktinėje prevencinėje programoje dalyvavo 23,1 proc. rajono tikslinio amžiaus moterų, tai 1,96 karto mažiau nei Lietuvos vidurkis. 2017–2021 m. laikotarpiu dalyvavusių programoje skaičius sumažėjo penktadaliu (21,2 proc.), Lietuvoje (6,4 proc.) (14 pav.)

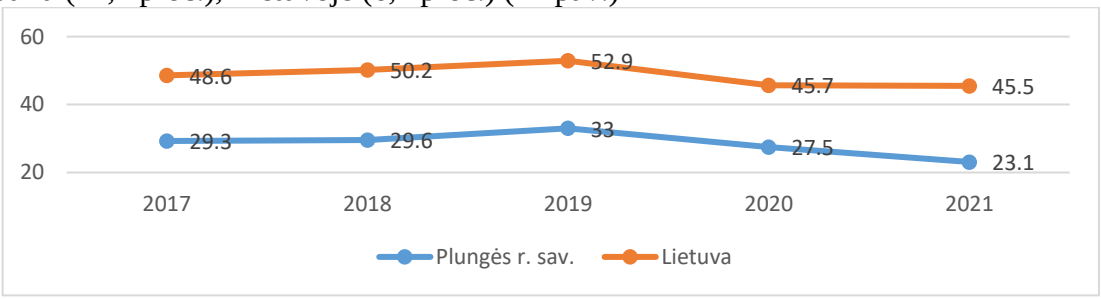

14 pav. Tikslinės populiacijos dalis (proc.) 2 metų bėgyje dalyvavusi krūties vėžio programoje Plungės r. sav. ir Lietuvoje 2017–2021 m. laikotarpyje

Šaltinis – Visuomenės sveikatos stebėsenos informacinė sistema

2021 m. Plungės rajono savivaldybėje dėl krūties vėžio piktybinio naviko mirė 6 moterys, o per 2017–2021 m. laikotarpį – 25, dvylika iš jų priklausė tiriamojo amžiaus grupei, dvi – jaunesnės nei tiriamoji amžiaus grupė.

2021 m. Plungės rajono savivaldybėje aktyviausiai atrankinės mamografinės patikros dėl krūties vėžio, informavimo paslaugą teikė UAB „Klinika Pulsas“ (127,69 proc.), siuntimą atlikti mamografijos tyrimo paslaugą – A. Klišonio komercinė firma „Inesa“ (27,09 proc.) (15 pav.)

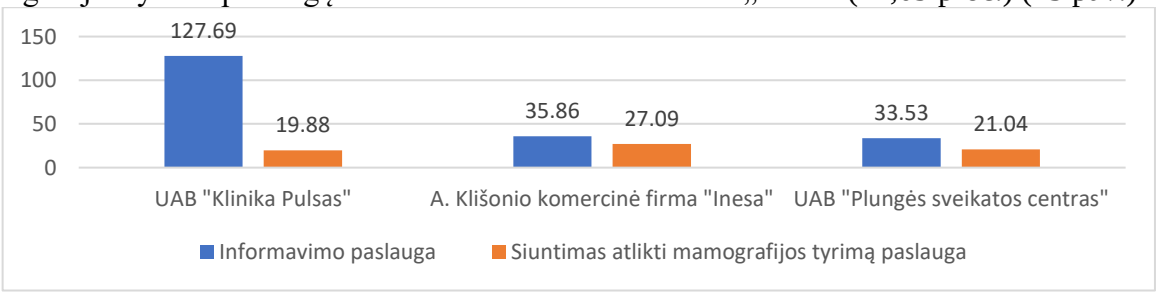

15 pav. Moterų dalyvavusių atrankinės mamografinės patikros dėl krūties vėžio prevencinėje programoje, gavusios informavimo paslaugą, ir siuntimą atlikti mamografijos tyrimo paslaugą Plungės r. sav. gydymo įstaigose 2021** m.

Šaltinis – Šiaulių TLK duomenys

Gimdos kaklelio vėžio prevencinė programa skirta moterims nuo 25 iki 59 metų (imtinai). 25–34 m. (imtinai) moterims kartą per 3 metus atliekamas gimdos kaklelio citologinis tepinėlis. 35–59 m. (imtinai) moterims kartą per 5 metus atliekamas gimdos kaklelio aukštos rizikos žmogaus

papilomos viruso tyrimas (AR ŽPV) ir gimdos kaklelio citologinio tepinėlio ištyrimas skystoje terpėje (jei AR ŽVP tyrimas teigiamas). Gavus tepinėlių rezultatus gali būti atliekama biopsija, leidžianti objektyviai patvirtinti arba paneigti ligos diagnozę. Kuo anksčiau aptinkami pakitimai, tuo lengviau galima juos išgydyti. Net 80 proc. šia liga susirgusių moterų galėtų pasveikti, jei liga būtų pastebėta laiku ir kuo anksčiau būtų pradėtas gydymas.

2021 m. Plungės rajono savivaldybėje tikslinė populiacijos dalis dalyvavusi gimdos kaklelio prevencinėje profilaktinėje programoje buvo 44,6 proc. Su šiuo rodikliu Savivaldybė patenka tarp prasčiausius rodiklius turinčių savivaldybių (16 pav.)

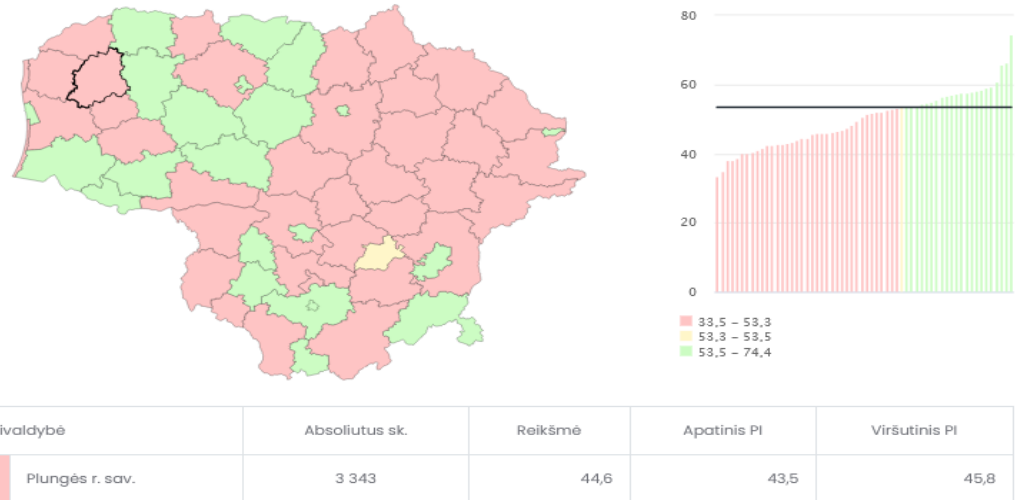

Savivaldybė	Absoliutus sk.	Reikšmė	Apatinis PI	Viršutinis PI
Plungės r. sav.	3 343	44,6	43,5	45,8

16 pav. Tikslinės populiacijos galis (proc.) 3 metų bėgyje dalyvavusi gimdos kaklelio programoje Plungės r. sav. 2021 m.

Šaltinis – Visuomenės sveikatos stebėsenos informacinė sistema

Higienos instituto duomenimis 2021 m. Plungės rajono savivaldybėje gimdos kaklelio vėžio prevencinėje programoje dalyvavo 44,6 proc., Lietuvoje 1,2 karto daugiau (53,4 proc.). 2018–2021 m. laikotarpiu dalyvavusių gimdos kaklelio prevencinėje programoje skaičius mažėja ir per trejus metus sumažėjo daugiau nei dešimtadaliu (11,5 proc.) (17 pav.)

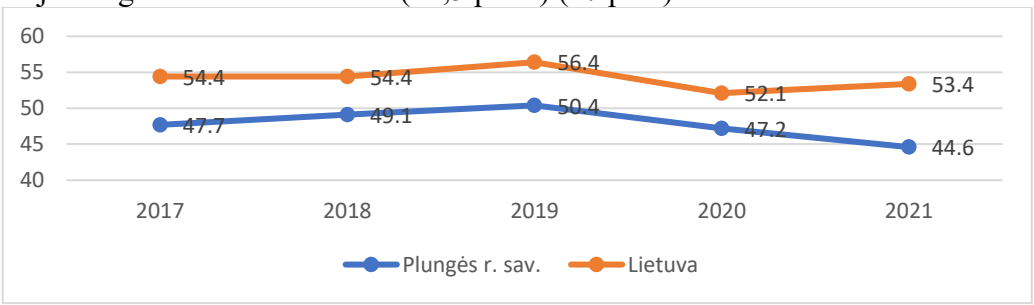

17 pav. Tikslinės populiacijos galis (proc.) 3 metų bėgyje dalyvavusi gimdos kaklelio programoje Plungės r. sav. ir Lietuvoje 2017–2021 m. laikotarpiu

Šaltinis – Visuomenės sveikatos stebėsenos informacinė sistema

Higienos instituto duomenimis 2021 m. dėl gimdos kaklelio piktybinio naviko mirė 1 moteris, per 2017–2021 metų laikotarpį dėl šios priežasties mirė 11 moterų, iš jų keturios priklausė tiriamajai grupei.

2021 m. Plungės rajono savivaldybėje aktyviausiai gimdos kaklelio piktybinių navikų prevencinės profilaktinės programos informavimo ir citologinio tepinėlio paėmimo paslaugas teikė UAB „Klinika Pulsas“ (atitinkamai 179,2 proc. ir 54,4 proc.) (18 pav.)

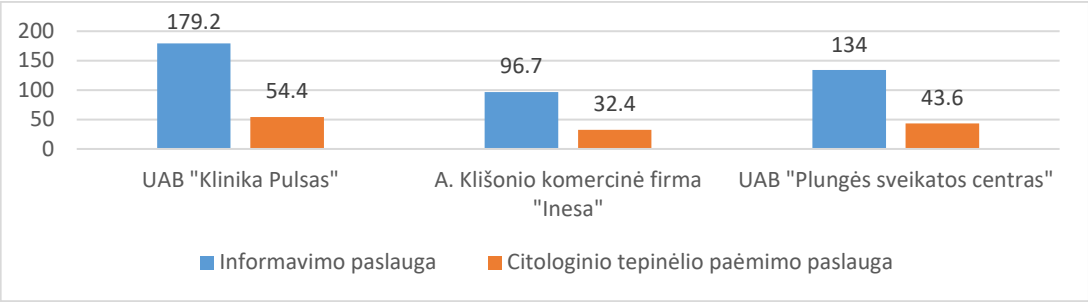

18 pav. Moterų, dalyvavusių gimdos kaklelio piktybinių navikų prevencinėje programoje, dalis, Plungės r. sav. gydymo įstaigose 2021** m.
Šaltinis: Šiaulių TLK duomenys

Širdies ir kraujagyslių ligos visame pasaulyje siejamos su netinkama žmonių gyvensena: nesveika mityba (maiste per daug riebalų, cholesterolio, druskos), rūkymu, sumažėjusiu fiziniu aktyvumu, antsvoriu bei negydomu padidėjusiu arteriniu kraujospūdžiu ar cukriniu diabetu. Užsienio ir mūsų šalies patirtis rodo, kad galima išvengti daugelio širdies ir kraujagyslių ligų bei pailginti žmonių gyvenimą. Tam reikia perprasti ligos prigimtį, nustatyti ją skatinančius rizikos veiksnius ir atkakliai su jais kovoti. Pokyčių pirmiausia turime norėti patys ir ryžtis keisti savo gyvenseną. Širdies ir kraujagyslių ligų prevencijos programa skirta vyrams nuo 40 iki 55 metų ir moterims nuo 50 iki 65 metų. Iš PSDF biudžeto apmokamos programos paslaugos taikomos vieną kartą per metus. Šeimos gydytojas patikros metu nustato rizikos veiksnius ir sudaro individualius šių ligų prevencijos planus.

2021 m. Plungės r. sav. dalyvavusių širdies ir kraujagyslių ligų profilaktinėje prevencinėje programoje ir informavimo paslaugą gavo 46,2 proc. rajono gyventojų. Savivaldybė su šiuo rodikliu patenka į raudonąją zoną (19 pav.)

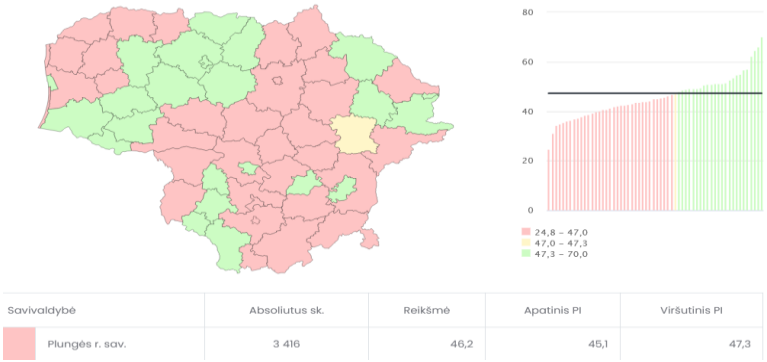

19 pav. Tikslinė populiacijos dalis (proc.) dalyvavusių širdies ir kraujagyslių ligų prevencinėje profilaktinėje programoje Plungės r. sav. 2021 m.
Šaltinis – Visuomenės sveikatos stebėsenos informacinė sistema

2021 m. Plungės r. sav. rodiklis dalyvavusių širdies ir kraujagyslių ligų prevencinėje profilaktinėje programoje buvo panašus kaip šalies (47,2 proc.). Lyginant 2019–2021 m. laikotarpį Plungės r. sav. gyventojų dalyvavimas širdies ir kraujagyslių ligų prevencinėje programoje sumažėjo nežymiai, didesnis pokytis užfiksuotas 2020 m. – 38,2 proc. (20 pav.).

Širdies ir kraujagyslių ligos – tai viena iš dažniausių mirtingumą, sergamumą ir nedarbingumą sukeliančių priežasčių. 2021 m. dėl kraujotakos sistemos ligų mirė 265 Plungės r. sav. gyventojai (Lietuvoje 23 037 gyventojai). 30 mirusiųjų priklausė programoje dalyvaujančių asmenų amžiaus grupėms.

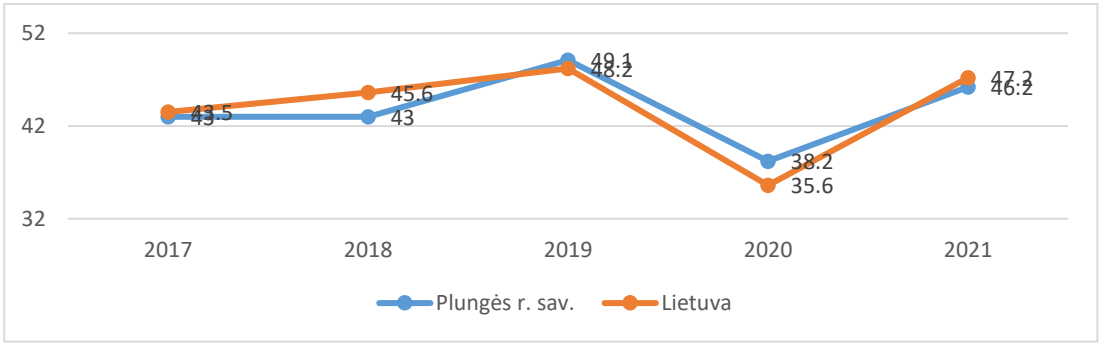

20 pav. Tikslinė populiacijos dalis (proc.) dalyvavusių širdies ir kraujagyslių ligų prevencinėje profilaktinėje programoje Plungės r. sav. ir Lietuvoje 2017–2021 m.

Šaltinis – Visuomenės sveikatos stebėsenos informacinė sistema

2021 m. Plungės r. sav. aktyviausiai šios prevencinės profilaktinės programos informavimo paslaugą teikė UAB „Klinika Pulsas“ (68,7 proc.) (21 pav.)

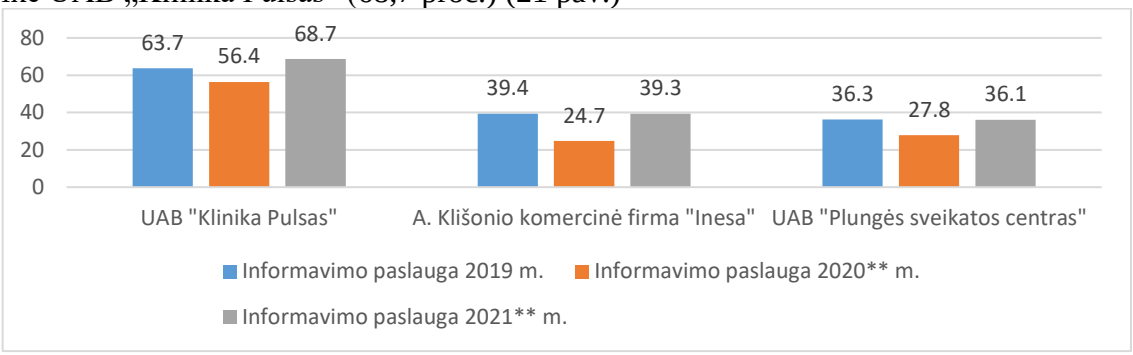

7 pav. Gyventojų, dalyvavusių širdies ir kraujagyslių ligų prevencinėje programoje, dalis pagal ASPĮ, 2019–2021** m. proc. Plungės r. sav.

Šaltinis: Šiaulių TLK

2021 m. Plungės rajono savivaldybės visuomenės sveikatos biuro (toliau – biuras) vykdytos širdies ir kraujagyslių ligų ir cukrinio diabeto rizikos grupių asmenų sveikatos stiprinimo ir šių ligų prevencinėje programoje (toliau – programa) dalyvavo 12 asmenų (iš 22 suplanuotų). Visi dalyvavę programą baigė. Asmenų, nukreiptų šeimos gydytojų, dalyvauti programoje, nebuvo (3 lentelė).

3 lentelė. Plungės rajono savivaldybės visuomenės sveikatos biuro vykdytos širdies ir kraujagyslių ligų ir cukrinio diabeto rizikos grupių asmenų sveikatos stiprinimo ir šių ligų prevencijos programos vykdymo apimtis

	2019	2020	2021
Suplanuotas asmenų skaičius metams	30	26	22
Dalyvavusių asmenų skaičius	51	39	12
Baigusių programą asmenų skaičius	17	24	12
Asmenų skaičius, kurie buvo nukreipti šeimos gydytojų, dalyvauti programoje	8	0	0

Šaltinis – Plungės rajono savivaldybės visuomenės sveikatos biuras

3. GYVENSENOS STEBĖSENOS RODIKLIAI

2022 m. kovo – liepos mėn. Plungės r. sav. ir visoje Lietuvoje vyko Suaugusiųjų gyvensenos tyrimas. Jo tikslas įvertinti savivaldybių suaugusiųjų gyvensenos, elgsenos ir sveikatos ypatumus. Tyrimui metodiškai vadovavo Higienos institutas, o vykdė savivaldybės teritoriją aptarnaujantys visuomenės sveikatos biurai. Tyrime dalyvavo 18 metų ir vyresni asmenys, kurie buvo atrinkti

atsitiktiniu būdu ir apklausti savo namuose. Tyrimo dalyviai užpildė anketas, kuriose buvo klausiama apie mitybos įpročius, psichoaktyviųjų medžiagų vartojimą, fizinį aktyvumą, Savivaldybėje teikiamas visuomenės sveikatos priežiūros paslaugas, sveikatos raštingumą. Tyrime Plungės m. sav. dalyvavo 447 asmenys: 239 moterys ir 208 vyrai, 221 kaimo ir 226 miesto gyventojai. Tyrimo rezultatai pateikti 4 lentelėje.

4 lentelė Suaugusių gyvensenos tyrimo rodikliai 2022 m. Plungės r. sav. ir Lietuvoje

Rodikliai	Plungės r. sav. 2022 m.	Lietuva 2022 m.
1. Gyvenimo kokybės, sveikatos vertinimas, laimingumas, prislėgta nuotaika, artimi žmonės, ilgalaikės sveikatos problemos ir gyvensenos keitimas		
1.1. Gyvenimo kokybės, sveikatos vertinimas, laimingumas		
Suaugusiųjų, kurie savo gyvenimo kokybę vertina kaip gerą ar labai gerą, dalis (proc.)	70.2	69.5
Suaugusiųjų, kurie savo dabartinę sveikatos būklę vertina kaip gerą ar labai gerą, dalis (proc.)	63.7	62.4
Suaugusiųjų, kurie jaučiasi laimingi ar labai laimingi, dalis (proc.)	62.4	59.9
Suaugusiųjų, kurie neturi nė vieno artimo žmogaus, kuriuo galėtų pasitikėti susidūrus su sunkiomis asmeninėmis problemomis, dalis (proc.)	2.7	5.8
Suaugusiųjų, kuriuos per praėjusį mėnesį buvo apėmusi prislėgta nuotaika, nerimas šiek tiek labiau ar daug labiau nei anksčiau, dalis (proc.)	24.6	23.5
Suaugusiųjų, kurie turi ilgalaikių sveikatos problemų, dalis (proc.)	35.9	36.9
Suaugusiųjų, kurie per paskutinius 12 mėnesių bandė keisti savo gyvenseną, bet nepakeitė, dalis (proc.)	66.6	64.8
2. Sveikatos elgsena (fizinis aktyvumas ir mitybos įpročiai)		
Suaugusiųjų, kurie užsiima energinga fizine veikla bent po 30 min. 5 dienas ir daugiau per savaitę, dalis (proc.)	38.6	28.3
Suaugusiųjų, kurie bent kartą per dieną valgo vaisius (neskaitant sulčių), dalis (proc.)	33.9	36.6
Suaugusiųjų, kurie bent kartą per dieną valgo daržoves (neskaitant bulvių), dalis (proc.)	43.4	46.1
Suaugusiųjų, kurie bent kartą per dieną valgo saldumynus, dalis (proc.)	21.5	18.6
Suaugusiųjų, kurie bent kartą per dieną geria gazuotus gėrimus, dalis (proc.)	4.1	5.4
Suaugusiųjų, kurie bent kartą per dieną geria energetinius gėrimus, dalis (proc.)	0.7	1.8
Suaugusiųjų, kurie papildomai nededa druskos į paruoštą maistą, dalis (proc.)	42.7	39.9
3. Rizikingas elgesys		
3.1. Tabako gaminių bei elektroninių cigarečių vartojimas		
Suaugusiųjų, kurie per paskutinius 30 dienų kasdien vartojo tabako gaminius, dalis (proc.)	21.3	16.3
Suaugusiųjų, kurie per paskutinius 12 mėnesių kasdien vartojo tabako gaminius, dalis (proc.)	19.5	15.9
Suaugusiųjų, kurie per paskutines 30 dienų kasdien rūkė elektonines cigaretes arba naudojo panašius elektroninius įtaisus rūkymui dalis (proc.)	4	5.2
Suaugusiųjų, kurie per paskutinius 12 mėn. kasdien rūkė elektonines cigaretes arba naudojo panašius elektroninius įtaisus rūkymui dalis (proc.)	4	4.9
3.2. Alkoholio ir narkotinių ar psichotropinių medžiagų vartojimas		
Suaugusiųjų, kurie per paskutines 30 dienų kasdien vartojo alkoholinius gėrimus, dalis (proc.)	0.5	1.4
Suaugusiųjų, kurie per paskutines 30 dienų vartojo alkoholinius gėrimus kartą per savaitę ir dažniau, dalis (proc.)	23.1	21.8

Suaugusiųjų, kurie per paskutinius 12 mėnesių vartojo alkoholinius gėrimus kartą per savaitę ir dažniau, dalis (proc.)	20.1	18.3
Suaugusiųjų, kurie bent kartą per savo gyvenimą vartojo narkotinių ar psichotropinių medžiagų (narkotikų) be gydytojo paskyrimo, dalis (proc.)	10.5	12
3.3. Saugumas kelyje		
Suaugusiųjų, kurie visada tamsiu paros metu būdami lauke nešioja atšvaitus, dalis (proc.)	33.2	32.8
Suaugusiųjų, kurie visada segi saugos diržą važiuodami automobiliu, dalis (proc.)	93.7	91.2
Suaugusiųjų, kurie visada dėvi šalmą važiuodami dviračiu dalis (proc.)	8.4	10.2

Šaltinis: Higienos institutas

APIBENDRINIMAS

- Plungės rajono gyventojų skaičius mažėja. Vidutinis metinis gyventojų skaičius 2021* m. buvo 33 458 gyventojai (2020 m. 32 813). Mieste gyveno daugiau žmonių, nei kaime (17 543 ir 16 122). Didesniąją visuomenės dalį sudarė moterys (53 proc.), nei vyrai (47 proc.). Vidutinis gyventojų amžius – 45 m. Daugiausia gyventojų sudaro 50–54 – 60–64 metų amžiaus grupės (30,8 proc.). Iki 14 metų amžiaus grupėje buvo 14,5 proc., o 65 metų ir vyresnių – 20 proc. 2021 m. darbingo amžiaus (15–64 m. a. g.) gyventojų buvo 65,5 proc. Gyventojų skaičiaus pokytis 1 000 gyv. buvo – 12,4.

2021 m. gimė 280 kūdikių, tai ketvirtadaliu mažiau nei 2019 metais (365) ir 22 kūdikiais mažiau nei 2020 m. 1 000 Plungės r. sav. gyventojų teko 8,4 gimusiųjų. Gimė daugiau mergaičių nei berniukų. Natūrali gyventojų kaita išlieka neigiama (-287) ir per penkių metų laikotarpį prasčiausia. Vidutinė tikėtina gyvenimo trukmė 2021 m. buvo 74,5 m., ir per trejus metus sutrumpėjo 4,7 m. 2021 m. Plungės rajono savivaldybėje 1 000 gyventojų teko 6,5 santuokos ir 2,7 ištuokos.

2021 m. registruoto nedarbo lygis buvo 13,2 proc., ilgalaikis nedarbas 4,3 proc. Plungės r. sav. 1 000 gyventojų teko 286,4 mokiniai, gaunančio nemokamą maitinimą ir 19,8 socialinių pašalpų gavėjų.

2021 m. Plungės r. sav. gyventojai ambulatorinėse ir stacionarinėse įstaigose apsilankė 301 565 kartus, tai 8,4 proc. daugiau nei ankstesniais metais. Vienam gyventojui teko apie 9 apsilankymus. Mirusių buvo penktadaliu daugiau nei ankstesniais metais. Mirusiųjų skaičius išaugo penktadaliu (nuo 471 iki 567). 1 000 gyventojų teko 16,9 mirusieji. Plungės r. sav. 100 tūkst. gyventojų tenkančių mirusiųjų buvo panašus kaip ir šalyje (Plungės r. sav. 1 721,2 ir Lietuvoje 1 704,7). 2021 m. Plungės r. sav. pagrindinės mirtingumo priežastys: kraujotakos sistemos ligos (792), piktybiniai navikai (230,1), COVID-19 (292,9) 100 tūkst. gyventojų.

2021 m. Plungės r. sav. ligotumas mažėjo. Tokia tendencija stebima ir Lietuvos mastu tam didelės reikšmės galėjo turėti COVID-19 pandemijos metu įvesti apribojimai – tai sumažino asmens sveikatos priežiūros paslaugų prieinamumą, todėl mažėjo apsilankymų pas gydytojus skaičiai, galėjo mažėti ir diagnozuojamų ligų skaičiai. Mažesnį susirgimų tam tikromis ligomis skaičių galėjo lemti ir pagerėjusi gyventojų asmens higiena – rankų dezinfekcija, veido kaukių dėvėjimas. 2021 m. Plungės rajono savivaldybės gyventojai dažniausiai sirgo kvėpavimo sist. (2 954,3/10 tūkst. gyv.) kraujotakos sist. (2 513,6/10 tūkst. gyv.) ir jungiamojo audinio sist. (2 013,9/ 10 tūkst. gyv.) sutrikimais.

- 2021 m. Plungės rajono savivaldybė pagal ***asmenų, žuvusių ar sunkiai sužalotų darbe*** skaičių patenka į dešimtuką (iš 60 savivaldybių) prasčiausius rodiklius turinčių savivaldybių (1,5 10 tūkst. gyv.). Užregistruoti 3 žuvę ar sunkiai sužaloti asmenys. Lyginant su ankstesniais metais asmenų, žuvusių ar sunkiai sužalotų darbe skaičius išaugo ir rodiklis tenkantis 10 tūkst. gyv. buvo didesnis, nei šalies vidurkis.

- Plungės rajono savivaldybė pagal ***traumų dėl nukritimų (W00-W19) 65+ m. amžiaus grupėje skaičių tenkantį 10 tūkst. gyv.*** patenka į raudonąją savivaldybių grupę. Teko 137,2 atvejai

(10 tūkst. gyv.) ir už šalies rodiklį buvo 1,1 karto didesnis. 2021 m. užregistruoti 92 atvejai (137,2 10 tūkst. gyv.) traumų dėl nukritimų. Dažniau traumas patiria moterys nei vyrai (atitinkamai 152,3 ir 110,6 10 tūkst. gyv.) bei kaime nei mieste gyvenantys asmenys (atitinkamai 105,9 ir 103,2 10 tūkst. gyv.). Lyginant su ankstesniais metais atvejų skaičius mažėja, tačiau penkti metai iš eilės Savivaldybė savo rodikliu viršija šalies vidurkį ir patenka tarp prasčiausius rodiklius turinčių savivaldybių.

- 2021 m. Plungės rajono savivaldybės ***transporto įvykiuose patirtų traumų skaičius*** sudarė 8,5 atvejo 100 tūkst. gyventojų. Nors patirtų traumų skaičius transporto įvykių metu kasmet mažėja, tačiau rodiklis yra didesnis nei šalies ir patenka į raudonąją zoną tarp prasčiausių rodiklių. Savivaldybės gyventojų transporto įvykiuose patirtų traumų skaičius 100 tūkst. gyventojų buvo didesnis 1,65 karto nei šalies (atitinkamai 8,4 ir 5,1). 2021 m. buvo užregistruotos 28 traumos patirtos eismo įvykių metu. Dažniau į eismo įvykius patenka ir traumas patiria moterys nei vyrai (8,5 ir 8,3) bei kaimo nei miesto gyventojai (8,1 ir 5,7). 2021 m. užregistruoti 8 transporto įvykiai, į kuriuos pateko 0–17 metų amžiaus grupės asmenys ir patyrė traumas.

- Plungės rajono savivaldybė ***pagal mirtingumą nuo atsitiktinio paskendimo 100 tūkst.*** gyventojų patenka tarp prasčiausius rodiklius turinčių savivaldybių (12 100 tūkst. gyv.) ir yra raudonoje zonoje. Savivaldybės gyventojų mirtingumas yra mažesnis nei Lietuvos gyventojų, išskyrus 2021 metais, kai rodiklio pokyčio tendencija – didėjanti, bei mirtingumo nuo atsitiktinio paskendimo rodiklis sudarė 12 atvejų, o šalies rodiklis 2,35 karto mažesnis (5,1). 2021 m. įvyko 4 Plungės rajono savivaldybės gyventojų mirtys dėl atsitiktinio paskendimo, Lietuvoje – 144 mirčių. Visi paskendę asmenys buvo vyrai. Pagal gyvenamąją vietą įvyko 3 kaimo ir 1 miesto gyventojų mirtys. Įvyko 2 mirtys dėl atsitiktinio paskendimo 45–64 m. amžiaus asmenų grupėje ir po 1 mirtį 0–17 m. ir 18–44 m. amžiaus asmenų grupėse.

- 2021 m. Plungės rajono savivaldybėje ***tikslinė populiacijos dalis dalyvavusi krūties vėžio programoje*** buvo 23,1 proc. Su šiuo rodikliu Savivaldybė patenka tarp prasčiausius rodiklius turinčių savivaldybių, tai 1,96 karto mažiau nei Lietuvos vidurkis. 2017–2021 m. laikotarpiu dalyvavusių programoje skaičius sumažėjo penktadaliu (21,2 proc.), Lietuvoje (6,4 proc.). 2021 m. Plungės rajono savivaldybėje dėl krūties vėžio piktybinio naviko mirė 6 moterys, o per 2017–2021 m. laikotarpį 25, dvylika iš jų priklausė tiriamojo amžiaus grupei, dvi – jaunesnės nei tiriamoji amžiaus grupė. Plungės rajono savivaldybėje aktyviausiai atrankinės mamografinės patikros dėl krūties vėžio, informavimo paslaugą teikė UAB „Klinika Pulsas“ (127,69 proc.), siuntimą atlikti mamografijos tyrimo paslaugą – A. Klišonio komercinė firma „Inesa“ (27,09 proc.).

2021 m. Plungės rajono savivaldybėje ***tikslinė populiacijos dalis dalyvavusi gimdos kaklelio prevencinėje profilaktinėje programoje*** buvo 44,6 proc. Su šiuo rodikliu Savivaldybė patenka tarp prasčiausius rodiklius turinčių savivaldybių (Lietuvoje 1,2 karto daugiau (53,4 proc.)). 2018–2021 m. laikotarpiu dalyvavusių gimdos kaklelio prevencinėje programoje skaičius mažėja ir per trejus metus sumažėjo daugiau nei dešimtadaliu (11,5 proc.). Higienos instituto duomenimis 2021 m. dėl gimdos kaklelio piktybinio naviko mirė 1 moteris, per 2017–2021 metų laikotarpį dėl šios priežasties mirė 11 moterų, iš jų keturios priklausė tiriamajai grupei. Plungės rajono savivaldybėje aktyviausiai gimdos kaklelio piktybinių navikų prevencinės profilaktinės programos informavimo ir citologinio tepinėlio paėmimo paslaugas teikė UAB „Klinika Pulsas“ (atitinkamai 179,2 proc. ir 54,4 proc.).

2021 m. Plungės r. sav. dalyvavusių ***širdies ir kraujagyslių ligų profilaktinėje prevencinėje programoje ir informavimo paslaugą*** gavo 46,2 proc. rajono gyventojų. Savivaldybė su šiuo rodikliu patenka į raudonąją zoną. 2021 m. Plungės r. sav. rodiklis dalyvavusių širdies ir kraujagyslių ligų prevencinėje profilaktinėje programoje buvo panašus kaip šalies (47,2 proc.). Lyginant 2019–2021 m. laikotarpį Plungės r. sav. gyventojų dalyvavimas širdies ir kraujagyslių ligų prevencinėje programoje sumažėjo nežymiai, didesnis pokytis užfiksuotas 2020 m. – 38,2 proc.

Širdies ir kraujagyslių ligos – tai viena iš dažniausių mirtingumą, sergamumą ir nedarbingumą sukeliančių priežasčių. 2021 m. dėl kraujotakos sistemos ligų mirė 265 Plungės r. sav. gyventojai (Lietuvoje 23 037 gyventojai). 30 mirusiųjų priklausė programoje dalyvaujančių asmenų amžiaus grupėms. 2021 m. Plungės r. sav. aktyviausiai šios prevencinės profilaktinės programos informavimo paslaugą teikė UAB „Klinika Pulsas“ (68,7 proc.). 2021 m. Plungės rajono savivaldybės visuomenės

sveikatos biuro (toliau – biuras) vykdytos širdies ir kraujagyslių ligų ir cukrinio diabeto rizikos grupių asmenų sveikatos stiprinimo ir šių ligų prevencinėje programoje (toliau – programa) dalyvavo 12 asmenų (iš 22 suplanuotų). Visi dalyvavę programą baigė. Asmenų, nukreiptų šeimos gydytojų, dalyvauti programoje, nebuvo.

REKOMENDACIJOS

(Plungės r. sav. visuomenės sveikatos biurui, asmens sveikatos priežiūros įstaigoms, Savivaldybės administracijai, Bendruomenės sveikatos tarybai)

Traumos dėl nukritimo 65+ m. amžiaus grupėje:

- gerinti gatvių, pėsčiųjų takų infrastruktūrą įrengiant saugumo priemones, pakankamą apšvietimą (ypač tamsiu paros metu);
- užtikrinti viešųjų erdvių, pėsčiųjų takų kokybišką ir nuolatinę priežiūrą šaltuoju laikotarpiu;
- kurti mieste palankią aktyviam gyvenimo būdui aplinką;
- prie laiptų ir kitų viešųjų vietų įrengti turėklus;
- skleisti informaciją, konsultuoti pagyvenusius pacientus bei jų artimuosius dėl namų aplinkos pritaikymo ir saugios aplinkos sukūrimo juose, bei griuvimo prevenciją;
- skatinti vyresnio amžiaus gyventojus įsitraukti į fizinio aktyvumo veiklas;
- fizinio aktyvumo skatinimas 65+ amžiaus žmonių (koordinacijos/pusiausvyros lavinimas ir gerinamas bendras fizinis pajėgumas);
- didinti 65+ m. amžiaus asmenų raštingumą sveikos gyvensenos srityje;
- organizuoti teorinius ir praktinius pirmosios pagalbos užsiėmimus vyresnio amžiaus gyventojams.

Siekiant sumažinti transporto įvykių metu, patiriamų traumų:

- laikytis saugaus kelių eismo taisyklių: naudoti saugos diržus ir vaikų apsaugos įrenginius važiuojant automobiliu; būti budriems gatvėse, perėjose, tamsiu paros metu būtinai dėvėti atšvaitus; važiuojant pedaline transporto priemone – būtina dėvėti šviesą atspindinčią liemenę;
- stiprinti saugumo priemones avaringiausiose Plungės rajono savivaldybės vietose, įrengti greičio mažinimo kalnelius prie mokyklų, vaikų žaidimų aikštelių, planuoti, skirti lėšų ir vykdyti dviračių takų tiesimą rajone; užtikrinti gatvių, šaligatvių ir perėjų apšvietimą bei priežiūrą;
- organizuoti ir vykdyti šviečiamuosius saugaus eismo renginius, mokymus, akcijas, socialines reklamas ir kitą informacijos sklaidą;
- organizuoti teorinius ir praktinius pirmosios pagalbos mokymus, užsiėmimus gyventojams.
- modernizuoti gatvių apšvietimą, vystyti šaligatvių ir dviračių takų infrastruktūrą, pirmiausia tankiau apgyvendintose gyvenvietėse bei prie intensyvaus eismo gatvių, kelių.

Siekiant sumažinti asmenų, žuvusių ar sunkiai sužalotų darbe:

- užtikrinti nuolatinį ir nuoseklų darbuotojų saugos ir sveikatos teisės aktų reikalavimų įgyvendinimą;
- skatinti įmonėse socialinį dialogą, įtraukiant darbuotojų atstovus saugai ir sveikatai, profesinių sąjungų atstovus, didinti pačių dirbančiųjų sąmoningumą ir atsakomybę už savo veiksmus;
- užtikrinti tinkamą darbo priemonių ir pastatų techninį stovį ir nuolatinę priežiūrą;
- organizuojant darbus atsižvelgti į meteorologinių sąlygų poveikį vykdomiems darbams;
- mokyti darbuotojus tinkamai suteikti pirmąją pagalbą;
- vykdyti aktyvią inspekcinę veiklą, skiriant ypatingą dėmesį darbuotojų saugos ir sveikatos reikalavimų įgyvendinimui miesto įmonėse;

- vykdyti švietėjišką ir konsultacinę veiklą, skatinant darbdavius ir darbuotojus naudotis interaktyviomis metodinėmis rekomendacijomis ir programomis (OIRA, „Žinok teises“), skirtomis nelaimingų atsitikimų prevencijai.

Siekiant sumažinti mirtingumą dėl paskendimų:

- sudaryti galimybę organizuotai mokyti pradinių klasių mokinius plaukti ir numatyti tam finansavimą Plungės rajono savivaldybės strateginiame veiklos plane;
- mokyti Plungės rajono ugdymo įstaigose vyresnių klasių mokinius suteikti pirmąją pagalbą skendimo atvejais, įtraukiant pirmos pagalbos mokymą į pagrindinio ugdymo programą;
- pirmos pagalbos mokymai;
- akcijos vasaros metu prie didžiųjų vandens telkinių (mokant/informuojant poilsiautojus, kaip elgtis prie vandens).

Siekiant paskatinti tikslinės populiacijos dalis dalyvauti atrankinėse prevencinėse programose:

- užtikrinti tinkamą tarpinstitucinį bendradarbiavimą, dėl kurio pagerėtų gyventojų dalyvavimas krūties vėžio, gimdos kaklelio, širdies ir kraujagyslių ligų prevencinėje programoje;
- informuoti gyventojus apie atrankinės patikros dėl onkologinių ligų programų, biomedicininių ir klinikinių tyrimų teikiamą naudą. Renginių metu išdalinti lankstinukus ir skrajutes apie galimybę dalyvauti atrankinės mamografinės patikros dėl krūties vėžio programoje, asmenų, priskirtinų širdies ir kraujagyslių ligų didelės rizikos grupei, atrankos ir prevencijos priemonių programoje, gimdos kaklelio piktybinių navikų prevencinių priemonių programoje;
- gyventojams išsiusti informacines žinutes su raginimu dalyvauti prevencinėse programose;
- informuoti ir šviesti visuomenę ligų prevencijos klausimais (lankstinukai, pranešimai spaudai, leidiniai, metodinės priemonės ir kt.);
- bendradarbiauti su Plungės r. sav. PSPC vykdant ŠKL ir CD prevencinę programą bei kitas prevencines profilaktines programas;
- didinti informacijos sklaidą apie ŠKL ir CD prevencinę programą kaimo gyventojams;
- Plungės r. sav. visuomenės sveikatos biuro vykdomą ŠKL ir CD prevencinę programą daugiau orientuoti vykdyti kaimo bendruomenėse;
- tam, kad rizikos grupėse esantys pacientai galėtų dalyvauti įgyvendinamose vėžio patikros prevencinėse programose, labai svarbų vaidmenį atlieka paciento informavimas ir tinkama informacijos sklaida;
- gerinti prieinamumą dalyvauti prevencinėse profilaktinėse programose:
- glaudesnis šeimos gydytojo, bendrosios praktikos slaugytojo ir paciento bendradarbiavimas;
- didinti specialistų konsultacijų skaičių;
- teiki pavėžėjimo paslaugą gyventojams dalyvaujantiems prevencinėse profilaktinėse programose, kurios atliekamos kitose rajonuose (pvz.);
- stiprinti bendradarbiavimą tarp visų rajone esančių pirminių asmens sveikatos priežiūros įstaigų ir visuomenės sveikatos biuro vykdant prevencines programas (žaliojo koridoriaus principu);
- informuoti ir motyvuoti žmones ateinančius į ASPĮ apie galimybę dalyvauti nemokamose prevencinėse programose, kurias organizuoja VSB;
- diegti organizuotas gyventojų informavimo apie prevencines programas priemones (periodiniai asmeniniai kvietimai elektroniniu paštu, telefonu, SMS žinutėmis, laiškus ir kt.).

Bendros rekomendacijos:

- gerinti tarpsektorinį bendradarbiavimą;
- kelti specialistų, dalyvaujančių sveikatinimo veikloje, kvalifikaciją sveikatos stiprinimo klausimais;

- gerinti bendruomenės sveikatos raštingumą, vykdyti visuomenės švietimą per vietines informavimo priemones, socialinius tinklus, teikiant mokslu pagrįstą informaciją apie sveikos gyvensenos principus, įgūdžių ugdymą ir ligų profilaktiką;
- skatinti gyventojus aktyviai dalyvauti Plungės rajono savivaldybės visuomenės sveikatos biuro, švietimo ir sporto įstaigų organizuojamuose įvairiuose sveikatinimo veiklos renginiuose;
- gerinti gyventojų informacijos sklaidos efektyvumą, atkreipti dėmesį į gyventojų, kuriems informacija skirta pagal amžių, išsilavinimą, užimtumą, bei sveikatos būklę;
- suteikti daugiau galimybių gyventojams stiprinti savo sveikatos raštingumą (dalyvauti seminaruose, konsultuotis su sveikatos priežiūros specialistais sveikatos stiprinimo ir gerinimo klausimais).